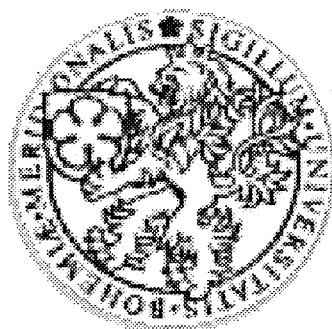

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a patristiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jezuité v dějinách Chomutovska

Jana Dlouhá

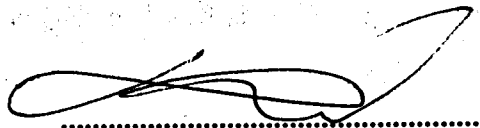
Učitel náboženství a etiky

kombinované

Vedoucí práce: doc.ThLic. Martin Weis, Th.D.

2006

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem zpracovala samostatně a veškerou literaturu, kterou jsem použila, jsem uvedla v závěru práce.

.....

Děkuji doc.ThLic. Martin Weis, Th.D. za laskavé vedení, cenné rady, připomínky a za veškerou odbornou pomoc.

Za podporu a porozumění vděčím své mamince a manželovi, kteří mi vytvořili vhodné pracovní podmínky a zázemí.

Za energii, lásku, pocit štěstí a naplnění děkuji svým holčičkám Josefince a Elišce, jimž tuto práci věnuji, aby poznali kořeny města, jež tolik miluji.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 JEZUITÉ.....	8
1.1 JEZUITÉ.....	8
1.2 TOVARYŠTVO JEŽÍŠOVO – SOCIETAS JESU.....	9
2 JEZUITÉ A JEJICH PŮSOBENÍ NA CHOMUTOVSKU	12
2.1 CHOMUTOVŠTÍ JEZUITÉ	12
2.2 VESNICE, V NICHŽ JEZUITÉ PŮSOBILI	16
2.2.1 Běšice.....	16
2.2.2 Krásná Lípa, Křimov, Hořenice, Spořice, Přičaply.....	17
2.3 ZALOŽENÍ JEZUITSKÉ KOLEJE A GYMNÁZIA	17
2.3.1 Zakládací listina.....	19
3 OSOBA JIŘÍHO POPELA Z LOBKOVIC	22
3.1 JIŘÍ POPEL Z LOBKOVIC	22
3.2 VZESTUP A PÁD ZAKLADATELE.....	24
3.3 VZPOURA A KRVAVÝ SOUD.....	25
4 OBJEKTY V CHOMUTOVĚ, VYBUDOVANÉ JEZUITY	27
4.1 STAVBA KOSTELA SV. IGNÁCE.....	27
4.2 JEZUITSKÉ GYMNÁZIUM V CHOMUTOVĚ.....	32
4.2.1 Učitelé a duchovní chomutovské jezuitské koleje a gymnázia v letech 1654 – 1773 (1780).....	35
4.2.2 Učitelé a duchovní chomutovské jezuitské koleje a gymnázia v letech 1654 – 1780.....	44
4.2.3 Učitelé a žáci.....	47
4.3 KASÁRNA V BÝVALÉ KOLEJI.....	52
4.3.1 Církevní osoby.....	57
4.3.2 Další jezuitští misionáři	58

5	ZRUŠENÍ JEZUITSKÉHO ŘÁDU A UZAVŘENÍ KOLEJE	61
6	OBNOVA JEZUITSKÉHO AREÁLU	64
6.1	PRVNÍ ETAPA OBNOVY: GYMNÁZIUM.....	66
6.2	DRUHÁ ETAPA OBNOVY: KOLEJ	67
6.3	TŘETÍ ETAPA OBNOVY: ŠPEJCHAR A ATRIUM	68
6.4	ČTVRTÁ ETAPA OBNOVY: KOSTEL SV. IGNÁCE.....	69
6.5	PÁTÁ ETAPA OBNOVY: VÝCHODNÍ ZAHRADA.....	75
6.6	SLAVNOSTNÍ OTEVŘENÍ	76
	ZÁVĚR	77
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
	ABSTRAKT	80
	ABSTRACT.....	81

ÚVOD

Téma diplomové práce „Jezuité v historii Chomutovska“ jsem si zvolila z několika důvodů. Základním jsou mé kořeny úzce spjaté právě s tímto městem. V Chomutově jsem se narodila a strávila jsem zde 20 let svého života, a musím říct, že mne přes svůj první tvrdý dojem okouznil.

Druhým podstatným důvodem, který ovlivnil mé rozhodnutí pro výše uvedené téma je fakt, že byl Chomutov povýšen na statutární město.

„Chomutov – okresní město v Severočeském kraji na Chomutovce, významný zejména průmyslem paliv, a energetiky, hutnictvím, rozsáhlým strojařstvím (Válcovny trub a železa). Významný je též masný a mlékárenský průmysl a v neposlední řadě železářské dílny. V okolí těžba hnědého uhlí.“¹

Tolik o Chomutovu najdeme v encyklopedickém slovníku a zároveň se nám vyjeví, obrázek, s jakými představami vstupuje návštěvník Chomutova do zmiňovaného okresu. *„Skutečně, Chomutov nemá tu správnou nálepku kvality, jako jiná, atraktivnější místa naší republiky“²*

Čímž jsme plynule přešli k hlavnímu cíli mé práce, tj. inspirace k poznání, že Chomutov není pouze město hornictví a energetiky, ale kraj zajímavých lidí, romantických zákoutí, kraj drsných Krušných hor, ale zejména kraj bohaté historie, bájí a pověstí³, kde se zejména jezuité zasadili o veliký rozvoj vzdělanosti, kultury, osvěty a v neposlední řadě obohatili Chomutov o architektonický skvost z 16. století – areál jezuitské koleje a s ní spjatý kostel sv. Ignáce.

¹ KOL. AUTORŮ, *Ilustrovaný encyklopedický slovník*, Praha : ACADEMIA, 1980, s.898

² KULHÁNEK, J., PURNOCHOVÁ, J., HEJNA, Z., aj, *Chomutovsko slovem a obrazem*. vyd. Chomutov : Okresní úřad Chomutov, 1996 s.5

³ srov. tamtéž, s. 5

Základní metodou při zpracování tématu mělo být původě především probádání v archivech. Vycházela jsem z mé zkušenosti ještě z gymnázia, když jsem sbírala materiály pro svou práci o Spořicích, kde dostupná literatura šla najít jen těžko, po malých kouscích a ve špatném stavu. Ovšem v tomto ohledu mne Chomutov opět velice příjemně překvapil a musím zde poukázat na Okresní úřad v Chomutově jako zřizovatele Střediska knihovnických a kulturních služeb, kteří se zasadili o vydání mnohých publikací o tomto kraji. To mi velmi ulehčilo práci a bádání v archivech se pro mne mohlo stát jakousi doplňující metodou.

Další metoda, kterou jsem používala byla analýza textů dané dostupné literatury. Kromě materiálů získaných z jednotlivých archivů a knihoven tvoří základní literaturu knihy a spisy tištěné převážně pro potřebu knihovny Okresního muzea.

Další použitý zdroj tvoří vlastivědné čtvrtletníky Chomutovska – Památky, příroda, život uložené v Okresním muzeu Chomutov.

Struktura práce je dělena do šesti základních oblastí. První pojednává o jezuitěch obecně. Zabývá se jejich vznikem, vývojem a dalšími podstatnými otázkami. Druhá část se zaměřuje na působení jezuitů na území Chomutovska, tudíž je stěžejním tématem této práce. Třetí kapitola se zabývá významnou osobou Jiřího Popela z Lobkovic. Čtvrtá část vychází z předchozích částí a popisuje objekty vybudované jezuitů v Chomutově. Pátá část nahlíží do zákulisí zrušení jezuitského řádu, a poslední kapitola popisuje obnovení jezuitského areálu – tedy šťastný konec pro mou diplomovou práci a zachování dědictví jezuitů Chomutovu pro další staletí.

1 JEZUITÉ

1.1 Jezuité

Řád byl založen r. 1534 v Paříži sv. Ignácem z Loyoly. Jeho první členové se zavázali ke slibu chudoby a naprosté oddanosti římskému papeži, který nový řád potvrdil r. 1540. Po smrti sv. Ignáce (+ 1556) byly Apoštolskou stolicí schváleny i řádové konstituce, sepisované Ignácem po dobu 10 let. Řád se velice rychle šířil po Evropě a svojí důsledností se stal posléze nepohodlným řadě předních evropských vládců, na jejichž nátlak byl r. 1773 papežem Klementem XIV. zrušen. Přežil pouze v Prusku a Rusku, kde byl oficiálně potvrzen r. 1801, s celosvětovou působností byl obnoven v r. 1814.

Jezuité jsou řádem řeholních kleriků, to znamená, že vlastní základ tvoří kněží, kteří vedle obvyklých slibů chudoby, čistoty a poslušnosti skládají ještě čtvrtý slib zvláštní poslušnosti Svatému Otci. Spiritualitou řádu jsou duchovní cvičení sv. Ignáce, jejichž základem je opravdové poznání Boha i sebe. Apoštolát Tovaryšstva je založen na důkladném, psychologicky fundovaném poznání těch, jichž se to dotýká. V řádu není zaveden chórový způsob společné modlitby, důraz je kladen na osobní zbožnost – k jejímu prohlubování slouží každoroční osmidenní duchovní cvičení (dvakrát za život třicetidenní). Účelem dlouhodobé přípravy k práci v řádu je úplná disponibilita – použitelnost kdykoliv, kdekoliv a jakkoliv.

Tovaryšstvo Ježíšovo působí na mnoha úsecích. Od počátku se řád věnoval především výuce na školách všeho druhu, jeho členové jsou činní jako misionáři, dávají exercicie a konají kázání, vypomáhají v duchovní správě či vedou vlastní fary. Činnost řádu v období protireformace výrazně poznamenala tvář evropské barokní kultury a to téměř ve všech jejích oblastech – v literatuře výrazně v umění i hudbě, které se staly důležitým prostředkem protireformačního působení. Významnou roli v tomto směru sehrálo zejména jezuitské divadlo, provozované v seminářích i na veřejných prostranstvích, ale i pompéznost a ohromující nádhera, s níž byly slaveny náboženské

pouti, či budovány jezuitské stavby. Vynikajících výsledků dosáhli jezuité i v odborné a vědecké práci. Proslulými se stala již v 17. století vědecká pracoviště rozvíjející historiografii v Paříži (Collegium Claromontarum) i v Antverpách (Bollandisté), kde začala vycházet první kriticky zpracovaná sbírka životopisů svatých (Acta sanctorum). V našich zemích stojí v tomto směru v popředí impozantní historické dílo jezuity Bohuslava Balbína. V moderní době jsou jezuité opět činní zejména při hájení víry – boj proti ateizmu, v obraně práv a spravedlnosti i na poli sociálním.

Po svém rozšíření v Evropě se řád organizoval do šesti asistencí a ty opět do provincií. V čele řádu stojí generál, provincii řídí provinciál, nad misíemi dozírá superior missionum. Tovaryšstvo má několik skupin členů s dvouletým noviciátem – převažují kněží (coadiutores spirituales), v řádu jsou i laičtí členové k jejich pomoci (coadiutores temporales); řeholní jméno není zavedeno. Velký počet dalších funkcí souvisí hlavně se správou jednotlivých domů či výukou v jezuitských školách. Řád má několik druhů domů – semináře (pro studijní i duchovní výuku vlastních členů), profesní domy, koleje (alumnáty určené k výuce mládeže, univerzity, menší semináře), velké koleje, residence, exerciční domy, skriptoria (pro vědecké účely), misijní domy. Představení jednotlivých domů mají titul: praepositus domus professae, rektor, superior, z dalších významných funkcí jsou to prokurátor (pro hospodářské záležitosti) a univerzitách rektor, radové, kancléř, sekretář, pedel, notář, děkan a syndik, na gymnasiích praefectus studiorum a profesori jednotlivých předmětů. Při většině konventů byly zřizovány i Mariánské družiny, tzv. Kongregace.⁴

1.2 Tovaryšstvo Ježíšovo – Societas Jesu

Zřízení řádu povolil papež Pavel III. bulou z 17. 9. 1540. Původně mělo mít Tovaryšstvo Ježíšovo omezený počet, asi 60 členů – kněží by působili v misiích v Palestině. Ale již po třech letech svolil papež přijímat nové členy bez omezení.

⁴ Srov. JIRÁSKO, L., *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, Fénix, Praha 1991, s.77 – 79.

Prvním generálem jezuitů byl zakladatel řádu Ignác z Loyoly. V roce 1550 vypracoval a předložil konstituci nového řádu, v níž vytýčil hlavní cíl k zvětšování cti a slávy boží. Jezuité se měli hlavně zaměřit na boj proti protestantským reformátorům. Nejdříve reformovat sebe a pak své bližní.⁵

Právě ve výchově a vzdělání a lyceech a univerzitách spatřovali jezuité své hlavní poslání. K založení jezuitské koleje v Čechách došlo brzy po založení koleje ve Vídni v roce 1552. Prahu navštívil zplnomocněnec řádu Petr Canisius již v roce 1555 s úkolem připravit založení. Řád dostal propůjčen dominikánský klášter s kostelem sv. Klimenta, královská komora poskytla finanční pomoc a v dalším roce přišlo do nové koleje dvanáct jezuitů z Říma.

V Praze se otevřela nižší škola tzv. akademické gymnázium. Při koleji byl otevřen konvikt pro ubytování šlechtických synků, alumnát pro chudé studenty a později papežský alumnát pro šlechtické bohoslovce.

Po vzoru Prahy zakládali katoličtí šlechtici koleje i v dalších městech: Vilém z Rožmberka v Českém Krumlově 1584, Jiří Popel z Lobkovic v Chomutově 1589, Adam z Hradce v Jindřichově Hradci 1594, atd....

První dva roky působení jezuitů nesly ovoce. O vánocích roku 1592 sepsal rektor Martin Bast zprávu:

„Tento rok přistoupilo ke zpovědi v domě i venku 863 kajících, z nichž bylo 515 přivedeno z bludu do shromáždění katolické církve. Je třeba připomenout, že mezi nimi byli všichni spiklenci, kteří minulý rok rozpoutali nepokoje.“

Dva roky rekatolizace pod vedením jezuitů líčená rektorem Bastem:

„Jedno dvouleté dítě mělo každou noc třesení a záchvěvy. Jeho matka vyzkoušela různé kůry a léky, všechno marně. „ Nakonec se obrátila k nám o pomoc. Poradili jsme jí,

⁵ TONDI, A., *Jezuité*. vyd. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1954

aby nad ležícím dítětem vzývala jméno Nejsvětější Trojice a pokropila je svěcenou vodou. A lék nezklamal. Dítě už pak nebylo ani jednou postiženo záchvěvy.“ Událost se pochopitelně roznesla a v „nemalém počtu duší vzbudila lásku ke svatému náboženství.“

Rozvoj chomutovského školství popsal rektor Bast v další části zprávy:

„Tento podzim (1592) školy vzrostly a více prosluly. Studenti přešli ze soukromých škol do veřejných. Bylo slaveno první obnovení studií a byla rozdělena do čtyř tříd.

Z jejich počtu byl tento rok poslán do noviciátu Tovaryšstva jeden, výtečný zbožností, povahou i nadáním, rodem z Míšně, z Hory Svaté Marie, proslulého města saského vévody. Pohnula pověst chomutovské koleje, aby tam šel na studie. Byl přijat do počtu mladších studentů, za krátkou dobu tak pokročil, že poznal jak pravdu katolické víry, tak marnost pomíjivých věcí. A téhož roku se zřekl Luthera i světa.

Nová budova pokračuje dosti krásně a příznivě. Velká část totiž, v níž jsou čtyři třídy, byla dokončena na podzim, ačkoliv se začalo stavět teprve v minulém létě. Vynikajícím způsobem se začalo se stavbou druhé části, která na ni z boku navazuje. Při podporování a na rozvíjení tohoto díla září velká štědrost. Nejjasnějšího a Velkomožného Pána, náklonnost k Tovaryšstvu, kterou bohatě projevil jinými způsoby. Nejvíce však tím, že tuto kolej nejen založil ročními a bezpečnými důchody, nýbrž i vyžádal od Jeho Císařské milosti, aby byla povýšena na akademii a postaral se o to, aby byla potvrzena velmi vzácným diplomem, totiž „zlatou bulou“, jak to nazývají.“

Přesto, že řád Tovaryšstva Ježíšova v českém království vzkvétal a našlo u něho svůj duchovní i studijní rozvoj mnoho příznivců, Utrakvisté se působení jezuitů bránili. Svědčí o tom pražské bouře v letech 1577, 1609 a 1611. Vše vyvrcholilo 1. 6. 1618, když direktorium vypovědělo všechny jezuity ze země a koleje v Krumlově, Chomutově i v Kladsku byly vypleněny.⁶

⁶ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov 2002 s.24 – 27.

2 JEZUITÉ A JEJICH PŮSOBENÍ NA CHOMUTOVSKU

2.1 Chomutovští jezuité

Jezuité neboli Tovaryšstvo Ježíšovo či Societa Jesu, jak se nazývali, jsou katolickým řádem, založeným r. 1534 sv. Ignácem z Loyoly a r. 1540 schváleným papežem. Jejich hlavním úkolem v době vzniku bylo čelit hluboké krizi katolictví v důsledku reformace a obnovit moc katolické církve a papeže. Pro toto jejich zaměření je povolal r. 1589 nový majitel chomutovského panství Jiří Popel z Lobkovic, horlivý katolík, který se nemohl smířit s tím, že většina jeho poddaných jsou protestanty. Na jeho žádost přijel do Chomutova P. Lukáš Berger a r. 1589 kázal v kostele sv. Kateřiny. Také žádost o zřízení koleje v Chomutově byl jezuitským generálem Claudiem Aquavivou schválena. Tato jezuitská kolej se měla stát pro celý kraj centrem misionářské činnosti a střediskem katolického vzdělání.

Jiří Popel se rozhodl, že ve městě vybuduje pro jezuity klášter s gymnáziem s deseti třídami a domem pro 100 chudých studentů, na které by přispíval on sám i celé panství. V případě potřeby že postaví i nový kostel.⁷

Dne 14. srpna 1590 byl slavnostně položen základní kámen. Zakládací listina, kterou sepsal P. Alexander Voyt, rektor jezuitské koleje u sv. Klimenta v Praze, byla po schválení císařem i papežem slavnostně předána 15. 6. 1591 Tovaryšstvu v Praze. Zakladatel v ní vyjádřil svůj záměr přivést své poddané do katolické církve.

Členové koleje se měli řídit výhradně svými stanovami a zvyklostmi a jinak neměli být ničím povinni. Směli kázat a vyučovat na celém panství. Stavební místo pro nové budovy bylo přesně vymezeno. Aby byl získán potřebný prostor, bylo vykoupeno a zbouráno 17 měšťanských domů. Koleji byla přislíbena účast na právu várečném, měl jí být zachován vodovod, vedoucí do Pergnerova domu a rovněž směla používat mlýnský náhon.

⁷ Zlámalová, M. *Z dějin gymnázia v Chomutově 1591-1945*. PPŽ 3/1983 s.65

Zámecký kostel měl navždy zůstat majetkem řádu. Koleji, které bylo přenecháno patronátní právo nad všemi kostely panství, poukázal důchod celkem 1990 kóp míšeňských grošů, 228 gr. a 37 denárů, plynoucí z poplatků Chomutova a 13 dalších vesnic. Chomutov měl z této částky platit přes 720 kop míš. grošů. Žádný z budoucích majitelů Chomutova neměl na této dotaci nic měnit. Mimo tyto důchody byla řádu přislíbena další nadace pro univerzitu. Panovník už údajně poskytl koleji všechna privilegia, obvyklá pro univerzity.

Nadační listina obsahovala i dovětek o tom, že kdyby některý z pozdějších majitelů Chomutova koleji čímkoli bránil nebo ji rušil, měla to kolej oznámit panovníkovi a prokázat u nejvyšších zemských úřadů utrpěnou křivdu. V tom případě měl narušovatel zaplatit 100 000 kop, aby si Tovaryšstvo mohlo zřídit jinde v Čechách stejnou kolej. Shora přiznané důchody a privilegia však měla zůstat nové koleji zachována. Kdyby však měli být jezuité někdy z Chomutova vyhnáni a později nový pán je znovu do Chomutova povolal, jsou povinni se během 100 let vrátit do chomutovské koleje. Ta jim však musí být vrácena v témže stavu, v jakém ji opustili. Kdyby se v uvedené lhůtě nevrátili, ruší se nadace.

Již roku 1591 se zde mohlo vyučovat a v části budovy i bydlet. Téhož roku, 15. 7. 1591, však jezuité vyvolali otevřenou vzpouru, když zakázali vyzvánět při pohřbech protestantů. Stavba jezuitského kolegia byla chomutovskými obyvateli zpustošena, jezuité vyhnáni a vypleněn i zámek. Vzpoura však byla tvrdě potrestána, známý krvavý soud na Červeném Hrádku odsoudil 2 chomutovské měšťany k trestu smrti, městu byla odňata všechna privilegia a jezuité dovedeni zpět.

Jiří Popel se nespokojil jen se zřízením velkého jezuitského kolegia. Jak vyplývá ze zprávy chomutovského hejtmana Hanse Zettlbergera z Zettelbergu české komoře, měl být zřízen i klášter u hornoveského kostela sv. Barbory. Než však mohl své plány uskutečnit, upadl Jiří Popel r. 1593 u císaře v nemilost, byl zajat a ve vězení v Lokti r. 1606 zavražděn.

Po uvěznění Jiřího Popela protestantismus v Chomutově znovu zvedl odvážně hlavu a pro katolíky nastaly horší časy. Kolej s odvoláním na své fundační privilegium marně protestovala proti protestantskému špitálnímu kostelu, proti obsazení škol, které nařídila městská rada i proti bezprávnému postavení katolického faráře. Když pak byl 9. 7. 1609 vydán majestát císaře Rudolfa o rovnoprávnosti obou konfesí, situace katolíků se v Chomutově ještě zhoršila. V neděli 23. 8. 1609 byl protestanty zabrán i farní kostel, protože špitální byl pro ně již příliš malý. Jezuité se však o chystané akci dověděli předem a tak z farního kostela přenesli do zámeckého kostela 3 kalichy, mešní roucha a jiné kostelní nářadí. Že se však jezuité obávali zabrání i zámeckého kostela ukazuje převezení vzácného perlového oltáře ze sv. Kateřiny do koleje.

Znamé události kolem pražské defenestrace v r. 1618 a ustanovení 30 direktorů se odrazily i v životě jezuitů. Dekretem direktorů byli vypovězeni ze země a jejich majetek měl být okamžitě zkonfiskován a prodán. Chomutov si pospíšil a získal majetek koleje za 8 200 kop míšeňských. Kvintace o provedené platbě byla vystavena 3. 7. 1620. Jezuité však opustili město již o svatodušním týdnu. Kolej, přestože byla prázdná, vyplněna nebyla.

Bitva na Bílé hoře 8. 11. 1620 znamenala nejen porážku stavů, ale i návrat jezuitů. Je zajímavé, že dopis rektora P. Valentina Corona, kterým městské radě v Chomutově oznamoval, že se patres SJ vracejí, je datován již 7. 11. 1620. Současně v něm žádal vyúčtování příjmů koleje za dobu nepřítomnosti řádu.

Dne 10. 11. 1620 obsadil Chomutov hrabě z Nagarolu a Gottfried z Breuneru. Chomutovští museli odevzdat všechny zbraně a přísahat věrnost císaři. Jako dovršení trestu za to, že většina obyvatel byla protestanty, byl Chomutov r. 1622 zkonfiskován.

S kolejí město uzavřelo 4. 1. 1623 smlouvu, která jí zaručovala náhradu ve výši 13 000 kop za škody, utrpěné od r. 1618. Zcela zaplácena však tato suma byla až r. 1652.

Během protireformačního období po roce 1620 získali jezuité neobyčejně velkou moc a obrovský majetek z přízně a štědrosti katolické šlechty i konfiskacemi prováděnými

jako trest za účast na stavovském povstání. Celý rozsáhlý komplex církevních staveb byl ukončen dostavěním a vysvěcením kostela sv. Ignáce v roce 1671.⁸

O dvacet let později, v roce 1691 oslavili jezuité velmi honosně 100. výročí založení koleje velkými procesími, slavnými bohoslužbami a divadelními představeními. Slavnosti trvaly celý týden.

Přes všechny zásluhy, které jezuité měli o rozvoj školství v Chomutově, jejich vztah k městu nebyl bez problémů. Např. v letech 1679-1739 byly téměř nepřetržitě vedeny soudní procesy, týkající se práva spotřeby a prodeje cizího piva. Přestože se v Chomutově smělo čepovat jen chomutovské pivo, jezuité nepřetržitě pili i prodávali pivo odjinud. Nakonec však město tento spor vyhrálo.

Moc a vliv jezuitského řádu neustále stoupal, až začal ohrožovat moc panovníka a byl r. 1773 papežem Klimentem XIV. zrušen. Dne 14. října 1773 přijela na základě dekretu císaře Josefa II. do Chomutova úřední komise, která měla za úkol provést zrušení jezuitské koleje. Komise sezvala všechny členy řádu, přečetla jim dekret o zrušení, členové byli zproštěni řádových slibů a kněžím bylo zakázáno kázat a zpovídat. Klíče od kostela převzal chomutovský děkan. Na dotaz kdo chce zůstat v místním gymnáziu i nadále jako učitel, se přihlásili 4 členové řádu. Z nich byl vybrán ředitel gymnázia, P. Teutscher. Každý člen řádu dostal 100 zlatých na oblečení a čtvrtletně 48 zlatých na stravu. Klášterní budova byla r. 1775 přeměněna na kasárna a 1. 5. 1776 obsazena praporem péchoty. Dnes je tam Okresní knihovna a Okresní kulturní středisko.

Řád byl znovu obnoven v pol. 19. století, a do Čech přišli jezuité nejdříve r. 1853 do Bohosudova, později do Prahy, na Hostýn, Velehrad a do Hradce Králové. Do Chomutova se však již nikdy nevrátili.⁹

⁸ BINTEROVÁ, Z., *Umělecké památky v okrese Chomutov*. PPŽ 2/1979 s. 45

PACHNER, J. *Kostel sv. Ignáce v Chomutově*. PPŽ 1/1993 s.13

⁹ Chomutovští jezuité. *Památky, příroda, život*. 1993, roč. 25, č.4. s.112-114

2.2 Vesnice, v nichž jezuité působili

2.2.1 Běšice

Běšice ležely na levém břehu Ohře 7 km JV od Kadaně v nadmořské výšce kolem 250 m. Katastr měřil 250 ha.

Název Běšice je slovanského původu a první známá zmínka o nich je z roku 1290, kdy jsou uváděny jako majetek chomutovské komendy řádu německých rytířů. Ve 14. a 15. století byly Běšice dobrým zemanským statkem, na němž se vystřídala řada držitelů – např. Bedřich z Čachovic, zemaní z Běšic atd. Ves byla rozdělena i mezi několik majitelů.¹⁰

Novými držiteli Běšic se stali roku 1628 chomutovští jezuité, kteří se připojili k Velemyšlevsi a vytvořili si zde svoji letní expozituru. Ihned začali s automatickou přestavbou tvrze a barokní čtyřkřídlý zámek s třemi průjezdnými ozdobnými portály z let 1671, 1677 a 1723. Upomínala na ně i klášterní kašna, soch svatého Františka Xavera z roku 1758, zeď první terasy nad Ohří, všechno s iniciálami JHS – jezuitským znakem. Jezuitům patřil nejen poplužní dvůr a vesnice, ale i šenkovna, tzv. Vodův mlýn na Ohří a kolem 170 ha pozemků. Zřídili tu pivovar a pivovarský sklep, který spojovala přibližně 400 m dlouhá chodba se sklepem kláštera. Kromě klášterní kaple postavili i klášterní kapli na návsi, zasvěcenou sv. Michalovi a kapli ve mlýně. Založili tu také tři rybníky a otevřeli cihelnu. Staré střešní tašky měly značku W nebo JW (jezuitská cihelna Weschitz). Objevili také bentovnit, který používali na olemování hřebenů tehdejších doškových střech. Řídili celý život Běšic, zřídili tu školu a přenesli sem z Chomutova svoji věhlasnou lékárnu. Ta nabyla brzy takového věhlasu, že si tam chodili pro léky a bylinky lidé z širokého okolí. Byl však vydán dekret, který zakazoval klášterním lékárnám veřejný prodej léků a proto přenesli jezuité svoji lékárnu do Běšic, kde nekonkurovala jiným lékárnám ve městě.

¹⁰ Srov. BINTEROVÁ, Zdena, *Zaniklé obce a města chomutovského regionu*, Pernštejn 2000 s.67-68

Běšice patřili jezuitům až do zrušení řádu v roce 1773, ale lidé měli tento řád stále ve vzpomínce a tak se cestě do Chomutova ještě dlouho říkalo jezuitská cesta.¹¹

2.2.2 Krásná Lípa, Křímov, Hořenice, Spořice, Přičaply

I v těchto jmenovaných vsích se více či méně projevilo působení jezuitů okolo Chomutova. Bylo to především zásluhou tehdejšího držitele rozsáhlého panství Jiřího Popela z Lobkovic, který poté co pozval jezuitu do Chomutova daroval tyto panské dvory ke spravování.¹²

V 17. stol. vysázeli blízko Kamencového jezera chomutovští jezuité alej jedlých kaštanů, která dnes tvoří součást podkrušnohorského zooparku.¹³

2.3 Založení jezuitské koleje a gymnázia

Právě se chýlila ke konci stavba jezuitské koleje na panství Rožmberků v Krumlově, první jezuitská kolej mimo Prahu. Začali do ní docházet první studenti. To byla ta pravá výzva pro Jiřího Popela. Když se Jiří Popel z Lobkovic stal pánem Chomutova, doplatil 1. prosince 1588 v hotovosti 80 tisíc kop míšenských a získal velké a hospodářsky významné centrum v severozápadních Čechách. V té chvíli začal přemýšlet, kde by založil jezuitskou kolej a hledal místo se silnou nekatolickou tradicí. Místo jako stvořené pro plány Jiřího Popela bylo město Chomutov. Zde se mohlo volně a svobodně projevovat nekatolické náboženství a tak se rozhodl pro Chomutov. Jak později napsal chomutovský kronikář Uratika, Jiří Popel přišel „zničit nové cizí učení a znovu pozdvihnout katolickou víru.“ Nový pán si zřejmě uvědomoval, že se mu skýtá možnost zopakovat někdejší čin Viléma z Rožmberka, ba jít ještě nad něj. Veden Vilémovým příkladem, rozhodl se v Chomutově vybudovat jezuitskou kolej.

¹¹ Srov. BINTEROVÁ, Zdena, *Zaniklé obce Chomutovska III.*, Okresní muzeum Chomutov 1995, s.7-11

¹² Srov. BINTEROVÁ a kol., *Obce chomutovského okresu, Historií k dnešku*, Okresní muzeum v Chomutově za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002, s. 132-243

¹³ KULHÁNEK, J., PURNOCHOVÁ, J., HEJNA, Z., aj, *Chomutovsko slovem a obrazem*. Okresní úřad Chomutov, 1996 s.69

Realizace myšlenky na sebe nenechala dlouho čekat. Již 14. února 1589 přijela do Chomutova na Popelovo pozvání skupina pánů z Tovaryšstva Ježíšova doprovázena jezuitským generálem Claudiem Aquavivou. Claudius Aquaviva pobýval mezi jezuity zajisté velké vážnosti a úcty za svoji pevnost ve víře a pokrokové myšlení.

Generál Tovaryšstva Ježíšova Ital Claudius Aquaviva pocházel z Neapole a byl v čele řádu v letech 1581 – 1615. Těšil se podpoře císaře Rudolfa II. i polského krále Zikmunda. Bránil jezuitský řád i před samotným papežem Sixtům. Také musel odolávat tlakům ze strany španělských jezuitů, kteří projevovali separatistické tendence.

Pozornost věnoval především pedagogickému vzdělání jezuitů. Staral se o podrobné zpracování studijního řádu na jezuitských školách, nechal vypracovat nové studijní osnovy, které po schválení v Římě platily od r. 1599 ve všech školách. Studium bylo rozděleno na nižší a vyšší. Zavedlo se hodnocení mravního chování, prospěchu a pilnosti. Žáci byli motivováni souborem soutěží a odměn, podporována byla ctižádostivost. Vyučování bylo bezplatné a přístupné všem vrstvám obyvatelstva.

19. února 1589 uspořádal Jiří Popel velkou slavnost. Pozval, Jan Václava a Jiřího mladšího z Lobkovic, a provinciál G. Bader znovu vysvětil městský farní kostel pro katolickou bohoslužbu. Po odjezdu zanechala delegace v Chomutově dva členy jezuitského řádu – Lukáše Bergera a Bartoloměje Schylce (Scultesus). Po měsíci je ještě doplnil P. Georg Schrendelius. Měli uloženo získávat pro katolictví místní obyvatele. Mniši chodili mezi odsouzené v místní šatlavě, navštěvovali nemocné, vyučovali katechismu a kázali na různých místech ve městě. Přes velké úsilí přestoupilo za rok ke katolickému vyznání pouze jedenáct Chomutovanů. Takové tempo rekatolizace se nemohlo Jiřímu Popelovi líbit. Rozhodl se pro razantnější postup a řešení vyděl v rychlé realizaci svého plánu – postavení jezuitské koleje. Návštěva generála Claudiuse Aquavivi přinesla své ovoce když od něho získal Popel podporu pro svůj plán. Věc se dala do pohybu.

29. července 1590 přijel do Chomutova Martin Bast (Martinu Bastius, někdy uváděn jako Bastl), pověřený výstavbou koleje. Bohuslav Balbín uvádí ve svých *Miscellaneich*, že plány vypracoval osobně Jiří Popel, podle jiných pramenů je autorem plánů páter Bast. Začaly velkolepé slavnosti, jíž se mělo stát položení základního kamene. 14. srpna 1590 položili základní kámen dcery Jiřího Popela Eva Eusebie a Anna Marie.

Po položení základního kamene se hned zahájila stavba semináře a koleje. Tou dobou působilo v Chomutově šest jezuitů: Martin Bast, superior, Andreas (Ondřej) Neubauer, concionator, Georg Schrendelius, Bartoloměj Scholtz, Paulu Wergius. 4. ledna byl Martin Bast jmenován prvním rektorem koleje.¹⁴

2.3.1 Zakládací listina

15. června 1591 byla jezuitské koleji v Chomutově vystavena základní listina, schválená císařem i papežem. Autorem textu základní listiny byl A. Voyt, rektor jezuitské koleje u sv. Klimenta v Praze.

„¹⁵Ve jménu Páně, amen. Já, Jiří Popel, baron z Lobkovic, pán na Chomutově, Líčkově, Mělníce a Libochovicích, rada přemožitelného římského císaře a českého krále Rudolfa druhého, komorník a nejvyšší prefekt Českého království.

Dávám tímto na vědomí všem, že již dávno po dlouhou dobu a mnoho let jsem zvažoval různé prostředky a způsoby a přál jsem si, jak bych mohl pozdraviti a poskytnouti přiměřenou podporu katolickému náboženství, především pak na svém panství zneklidněném za tohoto zhooubného času, obzvláště když jsem viděl ne bez nezměrné bolesti stav pravověrného náboženství, zmítaného nekonečnými výpady kacířů, které téměř od základu by bylo vyvráceno jejich zběsilými a prudkými útoky.“

¹⁴ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s. 13-14

¹⁵ tamtéž, s.15-17 (překlad)

Kopie listiny Jiřího Popela z Lobkovic o založení jezuitské koleje a semináře v Chomutově z 15.6:1591, okresní archiv Kadaň

„Pročež s uvážlivým rozumem a zralým záměrem jsem ustanovil milostivému Tovaryšstvu Ježíšovu zříditi, založiti a nadati důchody obilí neboli kolej s chrámem, učebnami, domem chudých ke chvále a slávě Boha všemohoucímu, ke cti bohorovné Panny a všech nebeských svatých a k rozšíření církve katolické, pro svůj lid od Boha svěřený pro své blaho, domácí i cizí mládeži k zavedení nauky a zbožnosti a rozhodl jsem, že těmito listinami o této věci skutečně zřizuji a zakládám na věky obdařuji, aby řečené Tovaryšstvo podle svých zvyklostí a zbožných mravů mohlo svobodně a bez nějakého cizího závazku a překážky kromě zavedených zvyklostí, jestliže bude chtít, mít kázání a vzdělávat mládež dobrými mravy a písmem k boží slávě a blahu duší v chrámu, učebnám gymnázia a také jinde na mých panstvích.“

Základní listina zdůrazňovala pevné rozhodnutí Jiřího Popela přivést s pomocí jezuitů své poddané znovu ke katolické víře. Především tomu měl sloužit právě založený komplex budov. Kolej – Collegium (obydlí pro profesory), škola – Gymnasium academicum, dům pro chudé studenty „Domus pauperum“ – Seminarium a kostel.

Kromě toho založil Jiří Popel ještě zvláštní nadaci pro budoucí jezuitskou univerzitu – „pro Universitate.“ Její rektor měl mít jurisdikci nad všemi studenty. Bez jeho vědomí nesměl městský rychtář studenta univerzity uvěznit, a pokud se vážně provinil, měl být zavřen ve zvláštní místnosti a předán pedelovi univerzity. Bylo pamatováno a stálý příliv studentů i z řad talentovaných poddaných. Nikdo jim nesměl bránit ve studiu, v získání doktorátu, který by opravňoval k získání statutu svobodného člověka. Ostatně sám císař Rudolf II. udělil na Popelovu žádost právě založené chomutovské univerzitě listinou z 23. ledna 1592 stejné výsady a řády jako měly univerzity u nás, v Německu, Itálii, Španělsku a Francii.

Práce na stavbě pokračovaly rychle. Nejvhodnější místo pro stavbu bylo vybráno v jihozápadním cípu města mezi náměstím, říčkou Chomutovskou a městskými hradbami.

Počátky působení jezuitů v Chomutově popsal ve zprávě z ledna roku 1591 čerstvě jmenovaný rektor chomutovské koleje Martin Bast a popsal ji prostřednictvím Vídně do

Říma. Popisují se v ní události od výběru místa a založení koleje až k výsledkům ročního působení jezuitů ve městě:

„Chomutovská misie, o kterou minulý rok žádal a kterou vyprosil Veledůstojný a Slovatný Pán Jiří Popel z Lobkovic, nejvyšší kancléř Českého království, byla nadto Nejdůstojnějším Otcem (P. generálem Aquavivou) povýšena na kolej. Zakladatel vyhradil 2.000 tolarů a roční výdaje: z jednoho z nich budou naši žít, druhý tisíc použijí na stavbu. Později hodlá tu fundaci zvětšit, aby z ní mohla žít „velká kolej neboli univerzita.“ postaral se dále o to, aby ji císař potvrdil a byla zanesena do Zemských desek. Avšak suma peněz je ihned k dispozici, a to tisíc tolarů, aby se postupně dosáhlo 2.000, k nimž přidal zakrátko i jiné statky, takže je fundace dokonalá.

Školy byly kvůli nezbytnému místu přeneseny do našeho domu, rostou den ze dne. Na počátku bylo 90 chlapců, nyní je jich 130. Učí je dosud externí učitelé, kteří byli pod naší kázní (na našich školách), pokud nebudou moci naši zahájit činnost. Dům chudých zřízený tento rok, živí nyní 20 chudých studentů. Jak bude dostavěn na půvabném a pohodlném místě, což bude, jak doufáme ještě tohoto roku, bude jich živit ze štědrosti Magnifica 100. Vyhradil pro ně každý rok 1.000 tolarů a ještě 600 dalších. Zakladatel chce, aby to bylo navždy pro ty, kteří budou studovat filosofii.“

3 OSOBA JIŘÍHO POPELA Z LOBKOVIC

3.1 Jiří Popel z Lobkovic

Jiří Popel z Lobkovic vládl městu Chomutovu a chomutovskému panství pět roků a čtyři měsíce, celkem 1983 dní. Za tuto poměrně krátkou dobu prudce stoupala jeho kariéra ve veřejném životě a nakonec stejně prudce skončila. Jeho příběh, vzestup a pád, dráždí fantazii dějepisců již 400 let. Další osudy Lobkovicovy, dlouhé vězení jeho, tajemná smrt a duchaplné apologie obestřely jeho život tragickým nimbem: za velkým trestem, hledala se velká vina...¹⁶

Od chvíle, kdy se stal pánem Chomutova, zbývalo Jiřímu Popelu z Lobkovic už jen 18 a půl roku života, z toho přes 13 let vězení. Události a zvraty šly rychle za sebou, jak ukazuje následující výčet:¹⁷

- 1. 12. 1588 Jiří Popel z Lobkovic pánem Chomutova
- 14. 2. 1589 první návštěva představitelů jezuitského řádu v Chomutov
vysvěcení kostela sv. Kateřiny
- 19. 2. 1589 druhá návštěva jezuitů v Chomutově
vyhnání protestantských kněží a vysvěcení městského kostela
- 6. 5. 1590 manželka Jiřího Popela, Kateřina ze Šternberka, zavražděna šíleným synem
Ferdinandem
- 29. 7. 1590 zahájení přípravy ke stavbě jezuitské koleje v Chomutově
- 14. 8. 1590 položen základní kámen jezuitské koleje a gymnázia
- 4. 1. 1591 Martin Bast jmenován prvním rektorem koleje
- 13. 6. 1591 Jiří Popel z Lobkovic zakázal vyzvánění zvonů při pohřbu protestantů

¹⁶ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s 11-12

¹⁷ Srov. RAK, Petr, *Chomutov 1252-2002*, Město Chomutov 2002 s.12-46

15. 6. 1591 Jiří Popel z Lobkovic vydal zakládací listinu jezuitské koleje
14. 7. 1591 Jiří Popel z Lobkovic varuje město před neposlušností, vzpoura, útok na zámek, vyplenění jezuitské koleje a útěk jezuitů z města
19. 8. 1591 soud na zámku Červený Hrádek, poprava dvou chomutovských občanů
22. 8. 1591 slavnostní návrat vyhnaných jezuitů a panských úředníků
31. 8. 1592 zemřel hlavní sok Jiřího Popela – Vilém z Rožmberka
23. 1. 1592 císař Rudolf II. udělil jezuitské koleji výsady budoucí univerzity
1. 4. 1593 Jiří Popel z Lobkovic předsedá zemskému sněmu, na němž se čte stížnost stavů na císaře
- Říjen 1593 Ladislav Popel, bratr Jiřího Popela, byl předvolán před královský soud, avšak uprchl za hranice
29. 1. 1594 zemský soud odsoudil Ladislava Popela z Lobkovic v nepřítomnosti ke ztrátě cti, hrdla a statků
15. 2. 1594 deset předních mužů rodu Lobkoviců napsalo stížnost císaři
16. 2. 1594 císař vypověděl Jiřího Popela z Prahy a předvolal jej k soudu
31. 3. 1594 nad Jiřím Popelem z Lobkovic byl vynesen rozsudek bez soudního procesu, jemuž se podrobil: odsouzen k doživotnímu vězení a ke ztrátě všech statků a zatčen
15. 4. 1594 Jiří Popel internován na zámku Líčkov u Žatce
26. 4. 1594 převezen do vězení v Kladsku
6. 11. 1594 císař Rudolf II. vrátil městu Chomutovu všechna privilegia, zrušená předtím Jiřím Popelem z Lobkovic
9. 1. 1596 benátský vyslanec píše ve své zprávě z Prahy o znepokojení pánů rytířů nad trestem a konfiskací majetku Jiřího Popela
28. 5. 1607 Jiří Popel umírá ve vězení na hradě Loket

3.2 Vzestup a pád zakladatele

Když v roce 1592 zemřel Popelův hlavní konkurent Vilém z Rožmberka, zdálo se, že jeho touha po nejvyšších postech v české politice bude naplněna. Ale pokus dostat úřad nejvyššího purkrabího nevyšel. Naopak. Jiří Popel z Lobkovic získával nové nepřátele. Bylo jen otázkou času kdy dojde ke konfrontaci. V březnu a dubnu 1593 využili Ladislav Jiří Popelovi zemského sněmu. Měli se projednávat císařovy finanční požadavky. Popel z Lobkovic jako předseda sněmu, nechal však přednostně projednávat stížní spis. Poukazovalo se v něm na nesplněné císařovy sliby a povinnosti. Zdá se, že celé jednání bylo připraveno Jiřím Popelem a jeho bratrem. Zřejmě počítali s tím, že bude císař povolnější a vyjde vstříc jejich požadavkům po vysokých funkcích. A to se záhy oběma krutě vymstilo. Císař Rudolf II. ustoupil a naopak nařídil celou záležitost vyšetřit. Při vyšetřování svedl všechnu vinu Šebestián z Vřesovic na Ladislava Popela z Lobkovic. Ladislav Popel byl v říjnu 1593 předvolán před soudní tribunál, ale na nic nečekal a uprchl. Tak se sám usvědčil s obvinění. Jiří Popel byl pouze vyšetřován, ale s místem purkrabího se mohl rozloučit.¹⁸

Protipopelovské intervence sílily jak ze strany Rudolfa II., tak ze strany uražených protestantů. Po Praze se začaly šířit zvěsti o pokleslé morálce Jiřího Popela jak v obchodním i soukromém životě. Vše vyústilo, když se počalo mluvit o jeho nezřízené touze po královské koruně o spiknutí jak odstranit císaře Rudolfa II. a rozdělit si královské posty. I když se jednalo z většiny pouze o pomluvy a lži, zasedl 26. ledna 1594 zemský soud. Odsoudil Ladislava Lobkovice ke ztrátě života, cti a majetku. V napjaté atmosféře se sešla u Jiřího Popela v Praze skupina deseti vlivných osobností z rodu Lobkoviců a sepsala protest císaři proti ponižování a zesměšňování starobylého rodu. Rudolfa II. dopis tak rozlítit, že dal vykázat hned druhého dne Jiřího Popela z Prahy a byl předvolán k zemskému soudu. žaloba zněla: zrada, urážka císařského majestátu, podvod. Za taková obvinění se dával trest smrti. 31. března 1594 obdržel císařovo rozhodnutí: ztráta života, cti a majetku. Téhož dne byl zatčen a internován. Na ulici se křičelo, aby byl vydán katovy. Císař Rudolf II. ustoupil od původního rozsudku a změnil jej na doživotní

¹⁸ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.28-34

vězení. Ve vězení a svém bývalém hradě Líčkov pobyl krátce. Zakrátko byl eskortován do Kladska, kde prožil pět let a pak jej převezli do Lokte. Zde 28. května 1607 zemřel na srdeční mrtvici. Osobnost Jiřího Popela z Lobkovic hodnotí dějiny jako rozporuplného člověka. Bývá líčen jako zuřivý katolík, který vedl reformaci jakýmikoliv i krajně násilnými prostředky.¹⁹

3.3 Vzpouora a krvavý soud

Jiří Popel byl netrpělivý a obracel své poddané i měšťany na katolickou víru rychle a nesmlouvavě. Když zakázal, aby se na pohřbech protestantů zvonilo, zasáhl je na nejcitlivějším místě. Takže tento necitlivý zásah vyústil v konflikt.²⁰

13. června zemřel bývalý radní města Johann Sargl. Popel nařídil, aby jej na poslední cestě doprovodili jen dva přátelé. Obřad měl proběhnout pouze za přítomnosti duchovních. Byl zakázán zpěv a vyzvánění zvonů. To vyvolalo přirozeně nesouhlas. Za několik dnů se totéž opakovalo při pohřbu Michala Baumgartnera. Vše vyvrcholilo do třetice pohřbem Thomase Reichela a jisté koželužky 30. června. Opět bylo zakázáno zvonit a na adresu koželužky vzkázáno, aby ji zahrabali mimo krchov „jako hovado.“ Tím napětí mezi chomutovskými protestanty vyvrcholilo. Tři mladíci, Tonia Kašpar, Samuel a David Rechenbergerové, vylezli na zvonici a začali zvonit. Pohřební průvod chodil se zesnulou koželužkou po náměstí a zpíval nábožné písně. Mladíci byli na místě zatčeni a odsouzeni na tři dny do vězení. Ale rozlícený dav mladé odvážlivce bránil. Tento projev odporu udělal na všechny značný dojem a povzbuzení příkladem počali opět při pohřbech zvonit.

Městská rada dala na zvonici zámek, ale odolal pouze do dalšího pohřbu. Jiří Popel se rozhněval a napsal městské radě ostrý varovný dopis, že v případě opakovaných nepokojů ponese následky celé město.

¹⁹ Srov., ČORNEJOVÁ, I., *Jezuité v Čechách*, Mladá Fronta, Edice Kolumbus, svazek 130, Praha 1995. s.12-15

²⁰ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.20-23

Druhý den, 15. července 1591, se konal ve městě trh a pohřeb protestanta Michaela Schrotera. Tichý průvod kráčel městem, ale když došel na náměstí, rozběhlo se několik mladíků k městské věži, vylomili dveře a chystali se zvonit. Viníci byli posléze přivedeni na zámek a šest jich skončilo ve vězení. Zpráva se dostala až za hranice města a za branou se shromáždilo mnoho lidí, kteří přišli městu na pomoc. Vylomili vrata a vnikli dovnitř a ovládli celé město.

Hejtman obvinil z dané situace městskou radu a všech dvanáct členů uvěznil na zámku. V šatlavě se tak ocitli přední mužové města. Rozhořčení lidé zaútočili na zámek. Zbraněmi a tesáky vyvrátili bránu, vnikli do zámku a hledali hejtmana. Ten se však ztratil neznámo kam.

Vzbouřenci opustili vypleněný zámek a jejich hněv se obrátil k jezuitům. Rozzuřený dav začal odstřelovat novou budovu koleje. Pak vzal vrata útokem, až povolila. Vzbouřenci vnikli na nádvoří koleje a mezi jezuity nastala panika. Zbylo jim než vzít nohy na ramena a utéct. Ostatní jezuity prý zachránil jakýsi pastýř který je vyvedl zadní brankou a schoval u hejtmana Zettelbergera. Rozvášněný dav mezitím ničil v koleji, na co přišel. Hejtmanova manželka vyvedla ukryté jezuity z města a ti se vydali na Červený Hrádek a posléze na paství Jiřího Popela.

Zpráva o chomutovských událostech se velice rychle roznesla po českém království. Jiří Popel se rozhodl se vzbouřenci tvrdě zúčtovat a na 19. srpna nařídil soud. Mezi rozsudky padl i nejvyšší trest a byl na místě proveden. Město přišlo o svá privilegia, muselo nahradit škody a přivést zpět všechny jezuitské mnichy a panské úředníky. Měšťané museli Popelovi složit přísahu věrnosti a slíbit, že se vyvarují všech srocení a do čtyř dnů vydají k potrestání uprchlé účastníky vzpoury. Za tři dny 22. srpna 1591 přivezli pokorní měšťané vyhnané jezuity a úředníky. Zavázali se platit koleji jako náhradu škod 6.000 zlatých. Za dva roky měli jezuité na svém kontu již 660 přestupů na katolickou víru.

4 OBJEKTY V CHOMUTOVĚ, VYBUDOVANÉ JEZUITY

4.1 Stavba kostela sv. Ignáce

Od roku 1590 vyrůstal tedy mezi náměstím a říčkou Chomutovkou s občasnými přestávkami jezuitský areál. Soubor staveb – gymnázium, kolej s arkádovým nádvořím a kaple – vznikl za třiatdvacet let, v rozmezí roků v letech 1590 až 1613. I když v řádu platila zásada zakladatele Ignáce z Loyoly, že vlastní knihovna je důležitější, než vlastní kostel, nastal zřejmě čas k dokončení a završení zamýšleného díla – ke stavbě kostela.²¹

O počátcích stavby chomutovského kostela máme informaci díky archivu v Zaháni, kde v roce 1628 založil kolej Tovaryšstva Ježíšova Albrecht z Valdštejna. Sídliila ve františkánském konventu. Když se jezuité rozhodli pro přestavbu tamního kostela, obrátil se zaháňský rektor Jan Knipmann na prokurátora české řeholní provincie s prosbou o poskytnutí nějaké předlohy smlouvy se stavitelem. Prokurátor mu poslal jako vzor smlouvu mezi rektorem jezuitské koleje v Chomutově a stavitelem Carlo Luragem. Tak se dostala chomutovská smlouva do zaháňského archivu Tovaryšstva Ježíšova.

Stavební smlouva s Carlo Luragem:

„Dnešního de 15. února 1663, byla za přítomnosti důstojného pána P. Johanese Saxe, představeného provincie Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, uzavřena mezi důstojným pánem Pr. Gregorem Helmreichem, rektorem koleje Tovaryšstva Ježíšova v Chomutově, jako stavebníka na straně jedné a stavitelem panem Carlo Luragem na straně druhé, uzavřena tato smlouva.“

Smlouva byla potvrzena vlastnoručními podpisy obou partnerů a opatřena pečeti. Tak se stalo v koleji Tovaryšstva Ježíšova u sv. Klimenta ve Starém městě v Praze Anno et die ut. supra.

²¹ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.39-43

V témže archivním fondu se nachází i zběžně, ale velmi zručně provedená kresba průčelí nejmenovaného kostela, která jistě reprodukuje návrh, podle kterého byla hlavní fasáda v Chomutově provedena. Kresba zcela odpovídá realizovanému průčelí chomutovského kostela.

O průběhu stavby nás zpravují dva prameny, uložené v Praze v oddělení rukopisů Univerzitní knihovny tzv. *Litterae annuae* a pak *Epigone historie collegii commotoviensis*. Podle nich se již v březnu roku 1663 začalo s výkopem pro základy kostela. Základní kámen byl položen dne 3. května 1663 téhož roku. Pět let na to, roku 1668, byl kostel pravděpodobně zhruba dohotoven. Podle *Epigone historie* byl vysvěcen téhož roku 31. července 1668 na svátek sv. Ignáce pražským arcibiskupem Matoušem Ferdinandem Sobkem z Bileberka. *Litterae annuae* kladou svěcení kostela však až roku 1671. Rozdíl v obou zprávách je zřejmě způsoben tím, že roku 1668 byla vysvěcena kostelní stavba a tři léta později oltářní zařízení. Kostel sv. Ignáce a na něj navazující křídlo koleje byly tedy stavěny v letech 1663 – 1771 a na jejich vybudování pořádali jezuité sbírky po celé Evropě.

Známe časové rozmezí, ve kterém byl kostel postaven a známe i provádějícího stavitele chomutovského kostela. Bohužel ve velmi podrobné smlouvě, jak často bývá není jmenován autor plánu, podle kterého se stavělo. Plán je ve smlouvě uváděn písmeny A (půdorys), B (fasáda), C (řez). Byl jím skutečně Carlo Lurago, nejznámější umělec ve službách jezuitů?²²

Snad cosi napoví Luragovy stavby. Jezuitský kostel v Hradci Králové Lurago nejen stavěl, ale i navrhoval. Chrám jezuitů v Klatovech, jak upozornila M. Mrázová, pochází v návrhu jistě od Carlo Luraga, jehož pobyt je v té době v Klatovech doložen.

V souvislosti s tvorbou tohoto umělce jsou i plány a kostel v Klášterci nad Ohří, publikované L. Urešovou, které pocházejí z r. 1665 a obsahují půdorys, řez a fasádu kostela. Zaujme nás zejména návrh dvouvěžového průčelí. Srovnáme – li jednotlivé

²² Srov. *Chomutov včera a dnes*, okresní muzeum v Chomutově 1979 s. 2-6

details s průčelím chomutovským, zjistíme téměř stejné řešení oken se segmentovými římsami v horní partii. Tvar věží na zachované kresbě chomutovského průčelí má podobné proporce a stejný tvar bání. Obdobný je zde i zdobný systém vpadlých polí. Pro úplnost nutno ještě připomenout, že dvojité věžní okno na této kresbě průčelí je v Luragově tvorbě běžné a vyskytuje se např. u jeho kostelních staveb v Březnici a v Hradci Králové. Po těchto srovnáních můžeme považovat Carlo Luraga i za navrhovatele chomutovského kostela.

Portikus, představený průčelí kostele, byl jistě inspirován portikem kostela sv. Salvátora v pražském Klementinu, jak se ostatně na něj odvolává i stavební smlouva. Jistou zvláštností chomutovského chrámu je členění lodi vysokými sloupy. Ty se u jezuitských staveb té doby nevyskytují. Podobně nezvyklé u našich jezuitských staveb jsou polygonální věžní nástavby na průčelí kostela. Mohly být inspirovány stavbou dómu v Salzburgu, kterou jezuitští stavitelé často napodobovali.

Kostel sv. Ignáce je typickou českou jezuitskou stavbou. Jednolodní prostor s obdélným presbytářem má po stranách trojice bočních kaplí, nad nimiž probíhají tribuny. Na levé straně se nachází sakristie, na pravé straně kaple Božího hrobu. Kostel je asi 42 metrů dlouhý, 22 m široký, hřeben sedlové střechy asi 30 m nad zemí. Presbytář je situován k jihu. Hlavní průčelí je orientováno k severu, s ohledem na urbanistickou situaci náměstí. Tvoří významový protějšek, jak městského chrámu, tak světskému sídlu při kostele sv. Kateřiny. Oproti pražským předlohám je nezvyklé dvouvěžové řešení, které bylo snahou zapojit do organismu stavby starší věž. Tomu by ostatně napovídalo i ukončení obou věží. Tento sice archaizující prvek je na stavbě nečekáný, často jej však spatřujeme u raně barokních, či spíše ještě pozdě renesančních staveb v okolí (např. Vilémov u Kadaně). Určitou raritou je pokrytí střech typickými raně barokními taškami – bobrovkami se zahroceným ukončením, které na stavbě vydržely od 17. století až do nedávné doby, kdy byly při rekonstrukci v plném rozsahu odstraněny. Zmizel i ojedinělý doklad dobového řemesla – taška s datací k roku 1675, s iniciálami cihláře a dole připojeným, shodně jako ostatní, prstem kreslený sluncem. Odolnost tašek je pozoruhodná.²³

²³ Srov. *Chomutovsko slovem a obrazem*, Okresní úřad Chomutov, 1996 s.18-21

Monumentální architektura dělená do trojice polí nese vysoce hodnotné sochy zřejmě pražské provenience, zejména sv. Petra a Pavla před bočními nikami. U bočních oltářů se uplatňuje typický boltcový ornament. Kostel sv. Ignáce byl vybaven řadou dalších kvalitních součástí, které se však do současné doby dochovaly pouze torzovitě.

K nejvýznamnějším náležel zejména obraz Ecce homo, provedený roku 1584 dle předlohy Monografisty I. W. z roku 1584. Spolu s gotickou sochou P. Marie dokládající snahu baroka zachovat kontinuitu víry.

Interiér kostela sv. Ignáce byl naštěstí tvořen zároveň s celou stavbou, možná krátce po jejím dokončení. Podle Víta Honyse byl dokončen nejpozději do konce, osmdesátých let 17. století, jak dokazuje typický raně barokní výtvarný rukopis. Osmnácté století doplnilo interiér instalací pozdně barokních dvoumanuálových varhan, dílo jezuitského varhanáře – laika Thomase Schwarze z r. 1737, a vestavbou dvou protějškových rokokových oltářů P. Marie a Ecce homo z umělého mramoru do bočních kaplí při vstupu.

Úpravy druhé poloviny 19. století se omezily pouze na barevnou úpravu interiéru, která se zřejmě snažila „imitovat ve velmi výrazně i řemeslně zjednodušené podobě rokokové úpravy kaplí“, a romantizující přestavbu varhan. Téměř „kompletně zachovalá raně barokní interiérová výzdoba celostátního významu má pro Chomutov stejnou důležitost, jako kaple sv. Kateřiny,“ napsal V. Honys. „Byla však v průběhu dvacátého století vlivem mnoha nepříznivých okolností ze značné části nevratně zničena. Přes již dříve provedenou fotodokumentaci tak patrně výklad smyslu jednotlivých prvků výzdoby interiéru zůstane navždy neucelený“... Z vnitřní výzdoby si zaslouhuje pozornost především štukatérská plastická výzdoba bočních kaplí. Prováděli ji v Čechách zdomácnělí severoitalská štukatéri. Pocházeli z okolí severoitalského jezera Como – odtud název Comacini či Komaskové, z družiny Carlo Luraga. Konkrétní jména autorů neznáme, ve smlouvě nejsou uvedena. Ví se však, že Carlo Lurago spolupracoval nejméně s dvanácti známými vlašskými štukatéry.

Plastická štuková výzdoba této kaple je jedním z nejkvalitnějších štukatérských děl raného baroka na území Čech.

Stavitel Carlo Lurago (1615 – 1684) přišel do Čech z Pallia Superiore v severní Itálii jako třiadvacetiletý začínající umělec a usadil se zde natrvalo. Patřil k rozvětvené stavitelské rodině. Kromě něho zanechali v české architektuře stopu také Martin Lurago (1683), Antonín Lurago 1667 – 1727), František Lurago, Anselmo Lurago (1702 – 1765).

Carlo žil od roku 1648 natrvalo v Praze, kde dostal městské právo na Malé Straně. Brzy však přesídlil na Nové Město, neboť v roce 1653 získal zakázku na stavbu opevnění městských hradeb od Nového Města k Vyšehradu.

Carlo Lurago po sobě zanechá úctyhodné dílo. V roce 1650 přestavoval pro knížete Piccolominiho zámek v Náchodě, opravoval západní část staroměstské mostecké věže u paty Karlova mostu, poškozené při obléhání Prahy švédským vojskem v roce 1648.

Především však začal stavět pro jezuitský řád: v roce 1654 dělal štukovou výzdobu v jezuitské koleji při kostele sv. Klimenta na Starém Městě, stavěl kapli sv. Pavla na Špitálním poli (později Karlín). Kromě kostela v Chomutově je autorem kostela Nejsvětější trojice v Klášterci nad Ohří, pracoval na průčelí jezuitské koleje v pražském Klementinu a kostela sv. Salvátora, stavěl kostel sv. Ignáce na Karlově náměstí, kostel v Březnici, Náchodě, Novém Městě nad Metují, Hradci Králové, v Kladsku, Klatovech, a Svaté Hoře u Příbrami.

Největší dílo staví na konci života. Je to chrám v bavorském Pasově, na němž znovu zopakuje dvouvěžové průčelí, tak charakteristické pro kostel sv. Ignáce v Chomutově. V Pasově také Carlo Lurago umírá 12. října 1684.

4.2 Jezuitské gymnázium v Chomutově

Hlavním úkolem té doby bylo naučit se latině. Latina byla tehdy univerzálním jazykem teologie, ale i jazykem vědy a politiky. Kromě toho se ještě vyučovalo náboženství a základy řečtiny, aby mohli žáci číst antické autory.²⁴

Gymnázium bylo, zvláště v prvním století svého trvání školou pro budoucí kněze. Ale vzdělávali se tu i žáci mířící ke studiu lékařství, farmacie, soudnictví, vojenství. Zpočátku se vyučovalo mateřskému jazyku, k tomu se dostávali při výuce latiny. Až začátkem 18. století se do výuky dostávali i potřeby praktického života a učil se zeměpis, dějepis, aritmetika.

V čele gymnázia stál ředitel, který služebně podléhal rektorovi jezuitské koleje. Třídní učitelé vyučovali ve své třídě všem předmětům. Školní rok začínal 4. listopadu a končil 7. září. Během roku byla řada církevních svátků, volné byly úterky a čtvrtky. Denně se vyučovalo 4 - 5 hodin, na domácí přípravu byly vyhrazeny 3 - 4 hodiny. Studenti bydleli v semináři. Vstávali v pět hodin ráno, následovaly náboženské povinnosti, vyučování podle rozvrhu, společné vycházky a odpočinek. V neděli byl budíček posunut na šestou hodinu a o svátcích na půl sedmou. Nejchudších asi 40 studentů mělo ubytování bezplatné. Jezuitské gymnázium a seminář podporovaly zpěv a hudbu. Pěstovala se hra na varhany, housle, violoncello, flétnu, hoboj, trubku a bubny. Žáci často hrávali a různých slavnostech, bohoslužbách, procesích a pohřbech. V jídelně koleje – refektáři se uváděly i divadelní hry a opera.

Chomutovská kolej a gymnázium se brzy staly významným střediskem středoškolské vzdělanosti pro severozápadní Čechy a blízké zahraničí. Díky nadaci pro chudé chlapce šířily vzdělanost i mezi nejchudší vrstvy. Po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 byla další existence gymnázia ohrožena. Do roku 1779 ještě vyučovali v původní budově exjezuitští učitelé. V té době přišly školské reformy císařovny Marie

²⁴ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.54-56

Terezie, která preferovala zřizování praktických tzv. hlavních škol a dávala jim přednost před gymnázii. V roce 1778 tak bylo trošek a zavřeno 18 gymnázií v Čechách, mezi nimi i chomutovské. Budova semináře měla patřit nově zřizované škole. Město však o své gymnázium nechtělo přijít a hledalo cestu jak je zachránit. Pomohl bývalý žák gymnázia, dominikán Wolfgang Moritz z Kadaně, který využil svého vlivu a požádal o pomoc císařovna syna velkovévodu Leopolda. Přimluvil se u Marie Terezie a ta rozhodla, aby seminář i gymnázium přešly od roku 1779 pod správu dominikánů se všemi právy, jako měli jezuité.

Reformy přinesly některé změny, které znamenaly posílení státu. Gymnázium bylo redukováno na pět tříd. Hlavním předmětem zůstala latina, ale vyučovalo se i dějepisu, fyzice a přírodopisu. Zrušily se tělesné tresty, na pochvaly byla zavedena bílá kniha, na přestupky kniha hanby. Přešlo se na hlavní prázdniny v červenci a srpnu. Na jaře byly v každé třídě veřejné zkoušky. Účastnil se jich ředitel (prefekt) a zástupci městské rady. Od roku 1776 se konaly přijímací zkoušky do prvního ročníku.

Ale dlouho se Chomutovští z protekčního rozhodnutí neradovali. Přišly nové reformy císaře Josefa II. který v roce 1786 zrušil některé dominikánské kláštery, mezi nimi i sídlo v Chomutově. Bylo tu nové ohrožení gymnázia, proto městská rada rozhodla budovu koupit a zřídila městské gymnázium.

V roce 1806 se znovu redukoval počet gymnázií a na řadu měl přijít i Chomutov. Opět se město a občané zasadili za záchranu gymnázia s odůvodněním, že na sebe vezmou všechny výdaje. V roce 1819 byl zvýšen počet tříd Gymnázia na šest. Vyučovalo se 18 hodin týdně. Zkoušky byly nadále veřejné. Do roku 1836 byla vyučovacím jazykem latina, od roku 1837 se na chomutovském gymnáziu vyučovalo německy.

V roce 1830 se upravovalo okolí školy. Před průčelím školy u říčky Chomutovky stála řada záchodků. Byly zrušeny a na jejich místě vysazeny kašny. V roce 1846 byla odstraněna báhň na věži semináře – gymnázia. Věž byla zvýšena a upravena na vyhlídkovou terasu. Původní budova gymnázia byla v letech 1845 – 47 přestavěna v klasicistním stylu. V roce 1861 byl přeložen most na dnešní místo a tak se uvolnilo

místo na školní zahradu se včelínem. Později tam bylo školní hřiště, za první světové války vojenské cvičiště a od roku 1922 opět zahrada. V roce 1841 přišly opět změny: ke gymnáziu byly přiřazeny z university dva ročníky filosofie. Pod tento předmět patřilo náboženství, latina, filozofie, matematika, historie, biologie. Šestileté gymnázium se nazývalo nižším gymnáziem, osmileté gymnáziem vyšším. Město Chomutov se rozhodlo provozovat vyšší gymnázium a tak bylo v roce 1851 slavnostně otevřeno Kommunal – Obergymnasium Komotau.

Rok 1871 přinesl další proměnu školy. Byla rozdělena na reálné a vyšší gymnázium. Z nových předmětů se objevila chemie a mateřský jazyk, kreslení, pravopis, těsnopis, tělocvik, zpěv, němčina i francouzština. V desetiletí 1881 – 91 byl ředitelem školy dr. P. C. Salzer.

Na žádost zastupitelů města aby školu převzal stát bylo 1. 1. 1909 gymnázium převzato do péče státu. Pod novým názvem C. k. státní gymnázium začalo novou éru. Pedagogové docházeli nadále z oseckého kláštera. K novinkám patřily první čtyři studentky. Škola měla 18 učitelů, asi 297 žáků, 5 privatistů a 4 dívky.

Avšak i školu zasáhla první světová válka. Ve školní zprávě z roku 1915 se uvádí ve válce vyznamenaní abiturienti, ale také padlí studenti. Třináct absolventů dostalo vysvědčení před koncem školního roku, aby mohli ihned narukovat do války. Zahájení nového školního roku 1915/16 bylo posunuto až a 25. října 1915, protože byla škola obsazena rezervisty a raněnými.

Vznik Československé republiky přinesl gymnáziu z počátku větší změny. V roce 1920 studovalo v chomutovském gymnáziu 229 žáků, z toho 25 dívek. V roce 1930 se škola změnila v reálné gymnázium. Vyučovala se angličtina, od 5. ročníku deskriptiva. Pomalu však končila éra gymnázia jako součásti jezuitského areálu. Stará budova již delší dobu nevyhovovala a tak město rozhodlo o výstavbě nové budovy. Loučení s historickou budovou bylo slavnostní a nostalgické. Přijelo mnoho bývalých žáků. Ředitel školy se loučil slovy:

„Zanecháváme zde jednoho svědka těch časů, starou gymnaziální věž, odkud v dřívějších dobách žáci zdravili jaro a která zůstane i v budoucnosti symbolem města Chomutova, příznivě nakloněna vzdělání.“

4.2.1 Učitelé a duchovní chomutovské jezuitské koleje a gymnázia v letech 1654 – 1773 (1780)

I. Do roku 1700

Následující přehled obsahuje soupis vysokoškolsky graduovaných osob, působících ve sboru pedagogů a duchovních chomutovské jezuitské koleje a gymnázia v letech 1654 až 1780.

Chomutovský řádový dům – Kolej u sv. Ignáce – byl založen roku 1591 Jiřím Popelem z Lobkovic. Při koleji byly zřízeny gymnázium, základní filosofické kursy, seminář pro výchovu budoucích kněží a v letech 1727 – 1734 také terciát. Původně plánované založení univerzity se nakonec neuskutečnilo. Chomutovské koleji byla podřízena residence při kostele P. M. Sedmibolestné v Bohosudově (zal. 1618)²⁵

Obecně známými principy jimiž se řídila činnost řádu, byly poslušnost a bezvýhradné plnění pokynů nadřízených. Mezi základní povinnosti členů řádu s univerzitním vzděláním patřila kázání, zpovídání, misie a pedagogická činnost. Při té často měnili svá působiště a pouze ti, kteří prokázali zvláštní schopnosti v určitém oboru, zůstávali na jednom místě delší čas.

Po absolvování gymnázia (rétorika, poetika, gramatika) následovaly tříleté kursy filosofie (logika, fyzika, metafyzika), jež byly chápány především jako příprava na čtyřleté univerzitní studium teologie.

²⁵ SOUKUPOVÁ, L., *Památky, příroda a život*, Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska, ročník 28, 1996, číslo 4. s.116-121

V roce 1773 papež Kliment XIV. Zrušil jezuitský řád. Jezuitská kolej v Chomutově byla uzavřena a v činnosti zůstalo pouze gymnázium.

Hesla v soupisu jsou řazena chronologicky podle doby působení uvedených osob v Chomutově (členové řádu často střídali svá učitelská místa). Heslo obsahuje příjmení, jméno, data narození a úmrtí, časový rozsah působení v Chomutově, předmět pedagogické činnosti a odkaz na pramen a stránku .

Bastius, Matius: 1546 Variensis (Prusko) - 1611 Chomutov. Působení v Chomutově: 3. 7. 11591 – 3. 11. 1602. První rektor koleje (RSCI, 95).

Ursius, Nicolaus: 1560 Brabant (Německo) - 29. 1. 1611 Chomutov. Působení v Chomutově: 3. 11. 1611 - 29. 1. 1611. Rektor koleje, RSCI, 95).

Coronius, Valentinu: 1567 Gliwice (Polsko) – 28. 10. 1638 Praha. Působení v Chomutově: 29. 1. 1611 – 4. 11. 1616. Rektor koleje (RSCI, 95).

Stigelius, Daniel: 1574 Pomořany (Německo) - 3. 7. 1649 Kladno (Polsko). Působení v Chomutově: 4. 11. 1616 – 20. 5. 1623. Rektor koleje (RSCI, 95).

Gerardi, Johannes: 1590 Groszoviensis (Polsko) – 5. 12. 1629 Jindřichův Hradec. Působení v Chomutově: 20. 5. 1623 – 1. 1. 1627. Rektor koleje (RSCI, 95).

Thurn, Paulus: 1576 Scheslicensis (Německo) -18. 9. 1637 Jindřichův Hradec. Působení v Chomutově: 1. 1. 1627 – 1. 3. 1629. Rektor koleje (RSCI, 96).

Lutring, Thomas: 1578 Anbergensis (Švédsko – Norsko) – 6. 3. 1643 Praha. Působení v Chomutově: 2. 10. 1630 – 1. 1. 1631. Rektor koleje (RSCI, 96).

Nimsdorff, Johannes: 1593 Nisa (Polsko) – 23. 4. 1658 Praha. Působení v Chomutově: 1. 1. 1631 – 6. 1. 1636. Rektor koleje (RSCI, 96/97).

Wels, Sebastianu: 1601 Lužice (Německo) – 1. 6. 1643 Karlovy Vary. Působení v Chomutově: 6. 1. 1636 – 10. 8. 1642. Rektor koleje (RSCI, 97).

Neugebauer, Martinu: 1600 Johannisberk – 20. 3. 1662 Kladno (Polsko). Působení v Chomutově: 10. 8. 1642 – 4. 10. 1646. Rektor koleje (RSCI, 97).

Stadelhoffer, Conradu: 1600 Kostnice (Německo) – 5. 2. 1663 Krupka. Působení v Chomutově: 27. 2. 1650 – 27. 2. 1653. Rektor koleje (RCSI, 97/98).

Kachman, Andreas: 1614 Štýrský Hradec – 17. 7. 1669 Krupka. Působení v Chomutově: 17. 2. 1653 – 19. 3. 1656. Rektor koleje (RCSI, 98).

Dornkreil, Ehrenfridus: 1629 – 31 Jihlava – 28. 8. 1680 Jindřichův Hradec. Působení Chomutově: 1657. Prof. Gramatiky, teologie a kanovníckého práva, (ŽSPU, 66/67).

Oberer, Bernardu: 1612 Straubing (Německo) – 23. 4. 1666 Chomutov. Působení v Chomutově: 19. 3. 1655 – 27. 3. 1659. Rektor koleje RCSI, 98).

Sturmius, Casparus: 1630 Kladsko (Polsko) – 7. 2. 1678 Praha. Působení v Chomutově: 1657. Prof. Retoriky, (ŽSPU, 457/458).

Salicedus, Michael: 1660 Bamberg (Německo) – 4. 5. 1667 Vratislav (Polsko). Působení v Chomutově: 27. 3. 1659 – 23. 4. 1662. Rektor koleje, (ŽSPU, 382/383, RCSI, 98/99).

Streer, Paulus: 1639 Dobřany – 16. 9. 1682 Praha. Působení v Chomutově: 1660. Prof. Gramatiky, (ŽSPU, 454).

Helmreich, Georgius: 1612 Bamberg (Německo) – 8. 4. 1683 Chomutov. Rektor koleje, (RCSI, 99).

Bock, Joannes: 21. 6. 1638 Bystrzica Klodska (Polsko) – 8. 12. 1688 Olomouc. Působení v Chomutově: 1664 – 1665. Prof. Gramatiky, poetiky, rétoriky, (ŽSPU, 32/33).

Waldt. Joannes: 6. 6. 1632 Jihlava – 20. 11. 1705 Praha. Působení v Chomutově: 1664 – 1665. Prof. logiky a fyziky, (ŽSPU, 493/195).

Waldthausen, Ferdiandus Rudolphus: 28. 12. 1641 Jihlava – 27. 6. 1707 Praha. Působení v Chomutově: 1665 – 1666. Prof. gramatiky, syntaxe, (ŽSPU, 495/497).

Rungen, Joannes: 1643 Vídeň (Rakousko) – 11. 7. 1680 Praha. Působení v Chomutově: 1665 – 1667. Prof. gramatiky, principie, (ŽSPU, 378/379).

Kachman, Andreas: 1614 Štýrský Hradec – 17. 7. 1669 Krupka. Působení v Chomutově: 14. 11. 1665- 14. 11. 1668. Rektor koleje, (RCSI, 99).

Christelius, Bartolomaeus: 30. 9. 1624 Mohelnice – 11. 5. 1701 Praha. Působení v Chomutově: 1667. Rektor, (ŽSPU, 49/50).

Werner, Matthias: 1609 – 10 Broumov 14. 11. 1684 Nisa (Polsko). Působení v Chomutově: 1667. Prefekt spiritualistiky, (ŽSPU, 511/513).

Luck, Martius: 2. 11. 1619 Svitavy 8: +: 1694 Znojmo. Působení v Chomutově: 14. 11. 1668 – 11. 2. 1672. Rektor koleje, (RCSI, 99).

Reichel, Tobiáš: 1621 Opava 15. 5. 1683 Opava. Působení v Chomutově: 1670 – 1673. Prefekt spiritualistiky, (ŽSPU, 365/366).

Albrecht, Joannes: 11. 6. 1627 Jihlava – 3. 11. 1699 Praha. Působení v Chomutově: 11. 2. 1672 – 17. 2. 1675. Rektor koleje (RCSI, 99).

Bock, Christophorus: 7. 7. 1634 Bystrzyca Kladská (Polsko) – 21. 2. 1686 Plzeň. Působení v Chomutově: 17. 2. 1675 – 19. 5. 1677. Rektor koleje (RCSI, 100).

Wrtba, Franciscus: 1637 Vlčkovice 7. 4. 1688 Brno. Působení v Chomutově: 1676. Instruktor v terciátu, (ŽSPU, 528/530).

Rabovius, Carolus: 9. 11. 1619 Mohelnice 15. 7. 1686 Kladsko (Polsko). Působení v Chomutově: 3. 8. 1677 – 28. 8. 1680. Rektor koleje RCSI, 100).

Gutwirth, Melchior: 6. 1. 1626 České Budějovice – 1. 6. 1705 Jindřichův Hradec. Působení v Chomutově: 1677 – 1683. Regent semináře, (ŽSPU, 136/137).

Stechau, Joachimus: 28. 8. 1654 Berlín (Německo) - 15. 5. 1731 Praha. Působení v Chomutově: 1679. Prof. poetiky, (ŽSPU, 437/438).

Christelius, Bartolomeus: 30. 9. 1624 Mohelnice – 11. 5. 1701 Praha. Působení v Chomutově: 28. 8. 1680 – 2. 12. 1682. Rektor koleje (RCSI, 100/101).

Stieff, Gabriel: 8. 10. 1656 Šumperk – 5. 8. 1720 Kladsko (Polsko). Působení v Chomutově: 1682. Prof. gramatiky, (ŽSPU, 447/448).

Koblitz, Ferdiandus: 1. 5. 1636 Broumov – 19. 4. 1707 Olomouc. Působení v Chomutově: 24. 2. 1683 – 14. 4. 1686. Rektor koleje (RCSI, 101).

Habermann, Lucas: 1632 Jihlava – 28. 12. 1691 Krupka. Působení v Chomutově: 1683 – 1688. Prefekt spiritualistiky, (ŽSPU, 142/143).

Burgis, Jacobus: 19. 2. 1638 Brno – 27. 11. 1693 Chomutov. Působení v Chomutově: 14. 4. 1686 – 19. 4. 1689. Rektor koleje (RCSI, 101/102).

Eder, Joannes: 2. 3. 1647 Brno – 7. 4. 1708 Chomutov. Působení v Chomutově: 1688. Regent semináře, (ŽSPU, 79/80).

Reil, Leonardus: 1647 Opava 23. 8. 1725 Chomutov. Působení v Chomutově: 19. 4. 1689 – 20. 5. 1692. Rektor koleje (RCSI, 102).

Kraus, Friderius: 17. 12. 1647. Dubá – 22. 9. 1707 Jelenia Góra (Polsko). Působení v Chomutově: 20. 5. 1692 – 1. 9. 1695. Rektor koleje (RCSI, 102).

Hanel, Georgius: 6. 1. 1647 Kroměříž – 31. 10. 1689 Olomouc. Působení v Chomutově: 1694. Prof. rétoriky, (ŽSPU, 145/146).

Seidel, Joannes: 12. 5. 1671 Paczków (Polsko) – 15. 9. 1742 Praha. Působení v Chomutově: 1694. Prof. gramatiky, (ŽSPU, 414/416).

Hanke, Joannes: 2. 2. 1644 Nisa (Polsko) – 24. 8. 1713 Brno. Působení v Chomutově: 1. 9. 1695 – 1699. Rektor, (ŽSPU, 148/149, RCSI, 102/103).

Joseph, Joannes: 30. 12. 1646 Vratislav (Polsko) – 4. 11. 1706 Kladsko (Polsko). Působení v Chomutově: 1698 - 1699. Historik, (ŽSPU, 191/192).

Pinwiczka, Christophorus: 26. 5. 1677 Jihlava – 30. 7. 1737 Oтын (Polsko). Působení v Chomutově: 1699. Prof. Principialistiky, (ŽSPU, 333/334).

Englisch, Lucas: 27. 9. 1651 Jihlava – 28. 1. 1718 Kladsko (Polsko). Působení v Chomutově: 24. 9. 1699 – 9. 2. 1701). Rektor koleje, (RCSI, 103).

Golfinger, Carolus: 4. 10. 1685 Grosspertholtz (Morava) – 22. 3. 1740 Český Krumlov. Působení v Chomutově: 19. 8. 1734 – září 1737. Rektor koleje (RCSI, 106/107).

Sighardt, Ferdinadus: 13. 8. 1667 Nisa (Polsko) – 19. 2. 1735 Chomutov. Působení v Chomutově: 1735. Konzultor, (ŽSPU, 420/422).

Kolsch, Franciscus: 8. 10. 1679 Kovářská – 13. 2. 1749 Znojmo. Působení v Chomutově: 15. 9. 1737 – říjen 1740. Rektor koleje (RCSI, 107).

Mehrer, Josephus: 5. 4. 1705 Opava – 10. 1. 1764 Znojmo. Působení v Chomutově: 1739 – 1740. Katecheta, (ŽSPU, 279/280).

Wolff, Simon: 28. 10. 1688 Brno – 7. 9. 1764 Olomouc. Působení v Chomutově: 23. 10. 1740 – říjen 1743. Rektor koleje (RCSI, 107).

Jungling, Joannes: 2. 2. 1705 Brno – 17. 8. 1775 Uherské Hradiště. Působení v Chomutově: 1742 – 1745. Studijní prefekt, (ŽSPU, 194/195).

Hoffman, Ferdinandu: 30. 5. 1682 Bridmostensis – 8. 4. 1746 Chomutov. Působení v Chomutově: 24. 10. 1743 – 8. 4. 1746. Rektor koleje (RCSI, 107/108).

Scholtz, Carolus: 6. 12. 1682 Kladsko (Polsko) – 4. 4. 1747 Chomutov. Působení v Chomutově: 11. 9. 1746 – 4. 4. 1747. Rektor koleje (RCSI, 108).

Sunnegk, Franciscus: 4. 10. 1687 Ráj – 15. 1. 1758 Jindřichův Hradec. Působení v Chomutově: 4. 7. 1747 – září 1749. Rektor koleje (RCSI, 108).

Weinacht, Matthaeus: Swieczkowice (Polsko) – 5. 10. 1764 Lehnice (Polsko). Působení v Chomutově: 29. 9. 1749 – květe 1754. Rektor koleje (RCSI, 108/109).

Kauschke, Fridericus: 10. 7. 1704 Nisa (Polsko) – 1. 8. 1758 Chomutov. Působení Chomutově: 23. 5. 1754 – 1. 8. 1758. Rektor koleje, (RCSI, 109).

Hann, Franciscus: 3. 8. 1709 Nisa (Polsko) – 1. 8. 1758 Brno. Působení v Chomutově: 1755 – 1760. Regent, semináře, (ŽSPU, 138/139).

Mesitzky, Franciscus: 10. 11. 1713 Brno – 1796 Brno. Působení v Chomutově: 1756. Studijní prefekt, (ŽSPU, 281/283).

Beer, Joannes Christophorus: 31. 5. 1707 Neustadt (Polsko) – po r. 1773. Působení v Chomutově: 3. 9. 1758 – 6. 10. 1761. Rektor koleje (RCSI, 109).

Pleyer, Josephus: 26. 4. 1709 Česká Kubice – 1799 Česká Kubice. Působení v Chomutově: 1761. Regent semináře, (ŽSPU, 341/343).

Fleischauer, Joannes: 14. 4. 1708 Olomouc – 19. 10. 1762 Chomutov. Působení v Chomutově: 6. 10. 1761 – 19. 10. 1762. Rektor koleje (RCSI, 109).

Hoffman, Franciscus: 23. 12. 1711 Vídeň (Rakousko) – 23. 1. 1773 Brno. Působení v Chomutově: 1762 – 1771. Regent semináře, (ŽSPU, 174/175).

Jungling, Joannes: 2. 2. 1705 Brno – 17. 8. 1775 Uherské Hradiště. Působení Chomutově: 1763 – 1766. Studijní prefekt, (ŽSPU, 194/195).

Schirmer, Josephus: 3. 4. 1710 Zákupy – po r. 1773. Působení v Chomutově: 27. 1. 1763 – 28. 1. 1766. Rektor koleje (RCSI, 109/110),

Azzoni, Thomas: 20. 12. 1723 Praha – 1. 6. 1780 Praha. Působení v Chomutově: 1766 – 1769. Prof. teologie, (ŽSPU, 11/12).

Asten, Josephus: 24. 12. 1710 Libochovany – 17. 11. 1782 Bohosudov. Působení v Chomutově: 28. 1. 1766 – leden 1769. Rektor koleje (RCSI, 110).

Calderar, Leopoldu: 25. 1. 1718 Most – po r. 1773. Působení v Chomutově: 22. 1. 1769 – 6. 2. 1772. Rektor koleje (RCSI, 110).

Rosslav, Carolus: 29. 8. 1714 Litoměřice – po r. 1773. Působení v Chomutově: 6. 2. 1772 _ do zrušení T. J. Rektor koleje (RCSI, 110). Tentscher, Ignacius: 8. 5. 1720 Praha – 15. 2. 1798 Praha. Působení v Chomutově: 1772 – 1773. Regent semináře, (ŽSPU, 468/469).

4.2.2 Učitelé a duchovní chomutovské jezuitské koleje a gymnázia v letech 1654 – 1780

II. V letech 1701 – 1780

Hesla v soupisce jsou chronologicky řazena podle doby uvedených osob v Chomutově. Heslo obsahuje příjmení, jméno, data a místa narození a úmrtí, časový rozsah působení v Chomutově, předmět pedagogické činnosti a odkaz na pramen a stránku²⁶

Czepani, Ferdinandu: 18. 5. 1661 Jihlava – 5. 5. 1718 Znojmo. Působení v Chomutově: 24. 4. 1701 – 27. 5. 1704. Rektor koleje, (ŽSPU, 59/60, RCSI, 103).

Knitting Fridericus: 17. 2. 1666 Wolffelsdorf (Rakousko) – 7. 4. 1734 Otyń (Polsko). Působení v Chomutově: 1704. Pref. Rétoriky, (ŽSPU, 210/211).

Peter, Georgius: 22. 1. 1679 Lošov a Mor. – 7. 8. 1749 Jičín. Působení v Chomutově: 1704. Prof. Gramatiky, (ŽSPU, 324/326).

Bohm, Josephus: 20. 7. 1660 Znojmo – 19. 9. 1719 Praha. Působení v Chomutově: 27. 5. 1704 – 29. 5. 1707. Rektor koleje (RCSI, 103/104).

Majer, Udalricus: 10. 8. 1650 Bor – 14. 9. 1720 Chomutov. Působení v Chomutově: 1704 – 1708. Studijní prefekt, historik, (ŽSPU, 274/276).

Pfliger, Casparus: 28. 10. 1665 Nisa (Polsko) – 13. 9. 1730 Praha. Působení v Chomutově: 29. 5. 1707 – 24. 6. 1710. Rektor koleje, (ŽSPU, 329/331, RCSI, 104).

²⁶ SOUKUPOVÁ, L., *Památky, příroda, život*, vlastivědný čtvrtletník Chomutovska, ročník 29, 1997, číslo 1. s.23-28

Helvit, Joannes: 2. 6. 1661 Chomutov – 11. 7. 1717 Chomutov. Působení v Chomutově: 1709 – 1717. Studijní prefekt, (ŽSPU, 163).

Weindinger, Florianu: 16. 7. 1688 Neu Stadt Sl. (Polsko) – 6. 12. 1738 Jihlava. Působení v Chomutově: 1710 – 1711. Prof. Poetiky, (ŽSPU, 501/503).

Jughas, Michael: 17. 12. 1663 Cheb – 29. 1. 1719 Lehnice (Polsko). Působení v Chomutově: 24. 6. 1710 – 24. 9. 1713). Rektor koleje (RCSI, 104).

Stivar, Franciscus: 24. 6. 1672 Slavkov – 3. 1. 1742 Brno. Působení v Chomutově: 1711. Konzultor, (ŽSPU, 448/450).

Oppelt, Joannes: 31. 10. 1673 Bilany (Polsko) – 27. 1. 1729 Bohosudov. Působení v Chomutově: 1712. Prof. Rétoriky, (ŽSPU, 310/312).

Mihlwentzel, Ignatius: 23. 1. 1690 Cheb – 7. 11. 1766 Praha. Působení v Chomutově: 1712 – 1714. Prof. Gramatiky, (ŽSPU, 286/287),

Tam, Godefricus: 19. 4. 1652 Nisa (Polsko) 2. 5. 1719 Chomutov. Působení v Chomutově: 1712 – 1719. Prefekt spiritualistiky, (ŽSPU, 460/461).

Mihlwetzel, Joannes: 27. 8. 1662 Cheb – 11. 6. 1719 Olomouc. Působení v Chomutově: 24. 9. 1713 – 12. 9. 1715. Prof. Gramatiky, (ŽSPU, 287/289) rektor koleje (RCSI, 104/105).

Bohm, Josefphus: 20. 7. 1660 Znojmo 19. 9. 1719 Praha. Působení v Chomutově: 12. 9. 1715 – 16. 11. 1718. Rektor koleje, (RCSI, 105).

Zill, Matthaeus: 15. 9. 1684 Opava – 18. 8. 1736 Praha. Působení v Chomutově: 1716. Prof. Poetiky, (ŽSPU, 542/543).

Pinwiczka, Christophorus: 10. 12. 1677 Jihlava – 30. 7. 1737 Oty (Polsko). Působení v Chomutově: 1718 a 1728. Studijní prefekt, (ŽSPU, 334/334).

Holzbecher, Christiaus: 10. 12. 1659 Jablonné – 18. 10. 1722 Chomutov. Působení v Chomutově: 1718 – 1722. Prof. Spiritualistiky, (ŽSPU, 178/179).

Stralano, Paulu: 22. 1. 1661 Hlochov (Polsko) – 30. 12. 1726 Praha. Působení v Chomutově: 16. 11. 1718 – březen 1722. Rektor koleje, (RCSI, 105).

Weber, Bernardu: 9. 10. 1694 Praha – 4. 12. 1759 Praha. Působení v Chomutově: 1719. Prof. Poetiky, (ŽSPU, 500/501).

Brusce, Philippus: 1. 5. 1697 Cheb – 4. 12. 1739 Praha. Působení v Chomutově: 1721 – 1723. Prof. Gramatiky a principialistiky? (ŽSPU, 39/40).

Piller, Paulus: 13. 5. 1667 Ústěk – 31. 7. 1724 Chomutov. Působení v Chomutově: 1. 3. 1722 – 31. 7. 1724. Rektor koleje, (RCSI, 105).

Weinnacht, Matthaus: Sweskowice (Polsko) – 5. 10. 1764 Lehnice (Polsko). Působení v Chomutově: 1722 – 1725. Prof. Gramatiky a principialistiky, (ŽSPU, 504/506).

Steiner, Josephus: 14. 2. 1698 Most – 10. 9. 1731 Praha. Působení v Chomutově: 1724. Prof. Poetiky, (ŽSPU, 441/442).

Oppersdorff, Hermanus: 27. 4. 1671 Domanice – (Polsko) – 10. 10. 1729 Kladsko (Polsko). Působení v Chomutově: 10. 12. 1724 – 4. 3. 1728. Rektor koleje, (ŽSPU, 314/315, RCSI, 105/106).

Escher, Godefridus: 5. 6. 1663 Olomouc – 19. 3. 1740 Kladsko (Polsko). Působení v Chomutově: 1727 – 1734. Instruktor v terciátu, (ŽSPU, 83/85).

Majer, Casparus: 1. 1. 1665 Benešov – 11. 3. 1734 Kladsko (Polsko). Působení v Chomutově: 4. 3. 1728 – květen 1731. rektor koleje, (ŽSPU, 273/274, RCSI, 106).

Mangoldt, Atonius: 28. 4. 1695 Brno – 17. 5. 1744 Olomouc. Působení v Chomutově: 1731 – 1732. Prof. Rétoriky, (ŽSPU, 276/277).

Gottwaldt, Henricus: 8. 11. 1684 Gieraltów (Polsko) -14. 12. 1745 Opava. Působení v Chomutově: 27. 5. 1731 – srpen 1734. rektor koleje, (ŽSPU, 120/121, RCSI, 106).

Habedorff, Pertrus: 29. 6. 1701 Svidnice (Polsko) – 1757 Vratislav (Polsko). Působení v Chomutově: 1734 -1736, Prof. Rétoriky, (ŽSPU, 141).

4.2.3 Učitelé a žáci

Z oněch 341 let prošlo chomutovským gymnáziem nepočítaně studentů a pedagogů. Mezi učiteli a žáky jsou významní lingvisté, pedagogové, kněží, lékaři, botanici, vědci, technici, archiváři, knihovníci, spisovatelé, dějepisci, hvězdáři, akademičtí funkcionáři, politici, diplomaté, umělci, filosofové.²⁷

²⁷ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.57-67

Balthazar Hostaunský (1534 – 1600)

Narodil se v roce 1534 v Horšovském Týně. Stal se členem jezuitského řádu. Podporován králem Ferdinandem I. Odchází v roce 1555 studovat filosofii a teologii do Říma. Zde byl vysvěcen na kněze. Byl misionářem v Litomyšli, zakládal jezuitskou kolej v Jindřichově Hradci. Když onemocněl, odešel do Teplic a později se uchýlil do právě zřizované jezuitské koleje v Chomutově, kde 7. 6. 1600 zemřel.

Jan Boscius (1625 – 1676)

Narodil se v roce 1625 v Boskovicích. Studoval na Jezuitském gymnáziu v Brně a v roce 1641 vstoupil do jezuitského řádu v Olomouci. Jako pedagog prošel řadou působišť: učil v Jihlavě, Českém Krumlově, Klatovech, Uherském Hradišti, Hradci Králové, Opavě, Jičíně – a také na gymnáziu v Chomutově. Byl i školním prefektem, kazatelem, představeným bratrstva, misionářem, regentem semináře, katechetou, knihovníkem. Napsal řadu knih s nábožným tématem – např. Kytka myrtová. Zemřel v Jičíně v roce 1676.

Jan Eder (1647 - 1708)

Narodil se 2. 3. 1647 – 1708) v Brně. Vstoupil do jezuitského řádu a po celý život působil jako pedagog v řadě míst, také na gymnáziu v Chomutově. Učil rétoriku, hudbu, etiku, metafyziku, morálku, bohosloví. Kromě toho také kázal a zpovídal. Napsal latinsky život chlapce, kterého v roce 1694 v Praze zavraždil vlastní otec. Zemřel 7. 4. 1708 v Nise.

František Josef Gerstner (1776 – 1832)

Narodil se 22. 2. 1756 v Chomutově v rodině řemeslného mistra. Po skončení obecné školy v roce 1765 začal studovat v chomutovském jezuitském gymnáziu. Zde dostal solidní základy matematiky a fyziky. V roce 1772 odchází studovat filosofii a pražskou univerzitu. Po univerzitě se věnoval od roku 1777 studiu na inženýrské škole. Po té odchází do Vídně studovat medicínu, ale nakonec se vrací k matematice a astronomii. Vrací se do Prahy a stává se asistentem na hvězdárně. Posléze přednáší na universitě za profesora Tesánka vyšší matematiku a získává univerzitní profesuru.

Uvědomuje si jako jeden z prvních rostoucí význam techniky, které se předpovídá budoucnost. Studuje zejména anglickou literaturu, přednáší, vynalézá a konstruuje. Po desetiletém úsilí zakládá v roce 1806 pražskou polytechniku, první školu tohoto druhu ve střední Evropě. Je na ní jmenován ředitelem a profesorem mechaniky a hydrauliky.

Za mimořádnou práci dostal v roce 1808 Leopoldův řád a roku 1810 byl dědičně povýšen do rytířského stavu. Ujímá se nových technických úkolů. V Novém Jáchymově vyřešil v roce 1817 spojení dvou vysokých pecí, slévárny a dopravy uvnitř kolejnicovou železnicí. Projekt Josefa Gerstnera z roku 1832 koněspřežnou dráhu z Českých Budějovic do rakouského Lince, realizoval bohužel až jeho syn František Antonín Gerstner. Rytíř Gerstner se stal jedním z prvních členů české Společnosti nauk v Praze, účastnil se budování Národního muzea, mluvil stejně dobře česky jako německy.

Chomutovští byli na svého nejslavnějšího rodáka hrdí a nechali od malíře Josefa Bergera namalovat jeho portrét, který zdobil zasedací síň radnice. V parčíku před českou Masarykovou školou byl postaven chodník F. J. Gerstnera, byl však v roce 1945 odstraněn neinformovanými občany. V roce 1957 u příležitosti 125 výročí smrti byl uspořádán pietní akt u hrobu Gerstnerů a znovu osazená pamětní deska na místě bývalého rodinného domu. Od 21. září 2002 stojí Gerstnerův pomník, dílo chomutovského akademického malíře Kamila Sopka, před chomutovskou průmyslovkou.²⁸

Josef Knaf (1801 – 1856)

Narodil se 2. 10. 1801) v Bečově u Blanska jako nejmladší syn sedláka. Na doporučení blatenského faráře a podpoře hraběnky Gabriely Buquoyové z Červeného Hrádku se dostal mladý František Knaf na chomutovské gymnázium. Po dokončení šel do Prahy na studia filosofická a medicínu. Po skončení jeho studia vypukla v Čechách cholera a Knaf se přihlásil na lékařskou výpomoc v Pálečku u Slaného a v Jaroměři. Dva roky asistoval doktoru patologie Engelovi v Praze a v roce 1835 se vrátil do Jaroměře jako městský lékař. V roce 1841 se natrvalo usadil s rodinou v Chomutově a otevřel si lékařskou praxi.

²⁸ KULHÁNEK, J., PURNOCHOVÁ, J., HEJNA, Z., aj, *Chomutovsko slovem a obrazem*. Okresní úřad Chomutov, 1996 s.80

Vedle svého povolání měl rád botaniku. Sbíral a studoval rostliny, byl ve stálém kontaktu s významnými botaniky a ústavy a svou činností přispěl průzkumu a soupisu české květeny. Na jeho počest pojmenoval prof. Ladislav Čelakovský, který se stal manželem nejstarší Knaftovy dcery Luisy, křížence vrbovky malokvěté a růžové „vrbovkou Knafovou.“ Zemřel 11. 6. 1805 a byl pohřben v Chomutově.

Josef W. Loschner (1809 – 1888)

Narodil se 7. 5. 1809 v rodině kadaňského mlynáře. Studoval na piaristickém gymnáziu a přešel na cisterciánské gymnázium v Chomutově. Dále pokračoval studiem na univerzitě v Praze, nejprve filosofii a pak medicínu. V roce 1842 se habilitoval z dějin lékařství a balneologie a začal přednášet na univerzitě kde založil novou katedru balneologie. Byla prvním toho druhu v Evropě. V roce 1849 získal habilitaci pro klinickou propedeutiku a byl jmenován mimořádným profesorem pediatrie a děkanem lékařské fakulty. V roce 1853 se ujal vedení dětské nemocnice v Praze, která byla v roce 1842 založena jako šestá dětská nemocnice na světě. Loschner používal při léčení dětí balneo – hydroterapii, prosazoval očkování, zasloužil se o zřízení sirotčince sv. Josefa v rodném městě Kadani.

V roce 1854 se stal ministerským a sanitárním referentem na ministerstvu, odstěhoval se do Vídně kde byl osobním lékařem prince Rudolfa.

Za své zásluhy byl povýšen do šlechtického stavu. Jeho ordinací prošlo mnoho známých lidí, např. léčil rodinu Bedřicha Smetany. Zemřel 19. 4. 1888 a je pochován na venkovském velichovském hřbitově.

Ignác Petr Krahl (1828 – 1886)

Narodil se 21. dubna 1828 v Lomnici nad Popelkou. Nejdříve studoval na gymnáziu gramatikální primu a následujícího roku se dostal do Chomutova. Na zdejším gymnáziu pokračoval ve studiu tří gramatikálních a dvou humanitních tříd. Potom byl po dva roky posluchačem filozofických studií na pražské univerzitě. Během druhého ročníku projevil zájem o vstup do cisterciánského kláštera v Oseku, což se mu podařilo v roce

1847. V roce 1851 složil slib, dostal řádové jméno Ignác a 25. července jej litoměřický biskup Augustin Hille vysvětil.

Ignác Krahl se vrátil do Oseku, kde byl ustanoven kustodem knihovny a začal studovat dějepis a zeměpis, aby se mohl stát učitelem gymnázia v Chomutově. Pouští se do práce, pokračuje ve studiu, připravuje se na přednášky a v roce 1856 publikuje studii Indického náboženství a mytologie. Současně pracuje v archivu města Chomutova a studuje písemnosti. Vzniká myšlenka sepsat a uveřejnit osudy Chomutova za plných 600 let. V roce 1863 skládá zkoušky ze zeměpisu a dějepisu pro nižší a vyšší gymnázium. Stal se jedním z významných profesorů na chomutovském gymnáziu. Prostudoval detailně městský archiv a sepsal Dějiny královského města Chomutova. Zemřel 31. července 1886, právě na svátek sv. Ignáce.

František Věnceslav Jeřábek (1835 – 1893)

Narodil se 25. 1. 1836 v Sobotce v rodině obuvníka. V Chomutově začal navštěvovat gymnázium. Ve studiu pokračoval v Mladé Boleslavy, v Praze a v Jičíně. Nejdříve se rozhodl pro dráhu bohoslovce, ale brzy seminář opustil a vystudoval filozofii na Karlově univerzitě v Praze. Pracoval jako redaktor a učitel na reálném gymnáziu. Byl činný jako spisovatel, jeho básně a próza se objevovala v Květech, Lumíru a Světozoru. Byl i úspěšným dramatikem, jeho nejznámější hrou je „Služebník svého pána.“ Zemřel v Praze 31. 3. 1893.

Anton Gnirs (1873 – 1933)

Narodil se 18. ledna 1873 v Žatci. S rodiči se přestěhoval do Chomutova. Zde studoval na gymnáziu a po maturitě byl přijat na pražskou univerzitu ke studiu němčiny, historie, dějin umění a zeměpisu. Po absolvování filosofické fakulty německé Karlo – Ferdinandovy univerzity v roce 1898 působil jako suplent v Plzni a pak získal místo v jižním Rakousku jako konzervátor památek. Byl členem řady odborných institucí a spolků: Archeologického institutu ve Vídni, Berlíně a Praze, členem a korespondentem Archeologické společnosti V Paříži, Vídeňské geografické společnosti, Spolku Němců v Čechách atd.

Po vzniku České republiky v roce 1918 se vrátil do Čech. V roce 1925 nastoupil jako státní konzervátor památek do archeologického ústavu v Praze a byl pověřen výzkumy na různých místech republiky. Vedl vykopávky z římského období, sledující hranice někdejší říše římské ve Stupavě na Slovensku a v Mušově na Moravě. O výsledky výzkumu se zajímal prezident T. G. Masaryk při své návštěvě a velmi je oceňoval. Historická bádání uskutečňoval Gnirs i v západních Čechách a o svých archeologických nálezech často publikoval.

Anton Gnirs zemřel uprostřed nedokončené práce 10. prosince 1933 v Lokti. Byl pohřben do rodinné hrobky Steinů v Chomutově a jeho hrob zdobí pamětní deska od sochaře Willyho Russe.

Edmund Krahl (1904 - ?)

Narodil se 15. 3. 1904 v Jirkově, kde měl jeho otec hostinec Bílý anděl. Po obecné škole pokračoval studiem na gymnáziu v Chomutově. Po maturitě byl přijat na právnickou fakultu Německé univerzity v Praze. Po promoci pracoval krátce jako koncipient v kanceláři JUDr. Georga Baiera a později se stal ředitelem koncernu ve Vídni a v Maďarsku. Po válce vstoupil do diplomatických služeb. Postupoval v kariéře a v roce 1954 byl jmenován generálním konzulem Rakouska v Záhřebu pro Chorvatsko, Slovinsko a Bosnu – Hercegovinu. V letech 1960 – 64 zastupoval Rakousko v Kolumbii, Equadoru a Venezuele. Po několikaletém působení na ministerstvu zahraničí ve Vídni nastoupil v roce 1968 diplomatickou službu v Peru. Za svého působení sloužil pod pěti rakouskými ministry zahraničních věcí: Gruberem, Figlem, Kreiskym, Toncicem a Waldheimem.

4.3 Kasárna v bývalé koleji

Prvního května 1776 obsadil prostory bývalé koleje prapor pěchoty 36. pluku polního maršála Františka Oldřicha knížete Jáského. Knihy z bývalé kolejní knihovny

byly podle císařovny Marie Terezie odvezeny do univerzitní knihovny v Praze. V bývalé koleji bylo možno ubytovat 600 vojáků.²⁹

Vojenské uniformy zaplavily Chomutov v roce 1813. Schylovalo se k významné bitvě s Napoleonem a do Chomutova přijel 21. srpna 1813 ruský car Alexandr, druhý den dorazil pruský král Bedřich a třiadvacátého rakouský císař František I. Všechny monarchy doprovázely početné štáby, Nekonečný proud vojska měl přes 200 tisíc vojáků. Za pár týdnů se vracely zpět zdecimované jednotky a z Chomutova se stal jeden velký lazaret. Polní špitál byl zřízen na Pražském předměstí a kasárna v bývalé koleji se změnila v hlavní vojenský špitál, který byl v provozu až do 8. února 1814.

V roce 1828 byl Chomutov vyhlášen posádkovým městem. V místních kasárnách se usídlil 1. český prapor polních myslivců. Ti patřili k elitním pěším jednotkám.

V roce 1847 došlo ke střídání vojenských útvarů a do Chomutova přišel 22. český prapor polních myslivců. Při další změně byl do Chomutova přemístěn z Žatce 42. český zeměbranecký pěší prapor.

V roce 1883 byla armáda znovu reorganizována. Vznikl pěší pluk č. 92 polního maršálka Gustava sv. Königa a jedna jeho jednotka byla umístěna v Chomutově. Rekruti přicházeli ze všech koutů země. Chomutovský pluk absolvoval pravidelně podzimní manévry. Před 1. májem 1890 se čekaly velké demonstrace dělnictva a do Chomutova se z Terezína přesunul štáb 92. pluku s 2. praporem jako posila zdejší posádky. První oslavy Svátku práce však proběhly pokojně a vojáci se vrátili do svých kasáren.

Po vypuknutí války v roce 1914 byli chomutovští vojáci nasazeni na srbské frontě, konec války je zastihl i na frontě italské. Když uprostřed války zemřel 21. 11. 1916 staříčkový císař Ferdinand Josef I., skládali vojáci chomutovské posádky na náměstí přísahu novému rakousko – uherskému císaři Karlovi.

²⁹ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.68-80

28. října byla vyhlášena samostatná Československá republika. Hned druhý den, 19. 10. vyhlásili němečtí poslanci ve vídeňském parlamentu vytvoření Deutschböhmen.

Zemské hejtmanství Deutschböhmen převzalo 31. 10. 1918 velení a vyzvalo k vytváření volkswehru. V Chomutově byli 3. 11. 1918 vyzváni dělníci, úředníci a občané z Chomutova a Horní Vsi, aby se hlásili v pěších kasárnách a vstoupili do jednotek volkswehru - lidobrany. Dobrovolně sem vstoupila i část vojáků místního pluku. Situace byla velmi napjatá. Rozkřiklo se, že jsou kasárny plné šatstva a potravin. Lidé vzali kasárny útokem a začalo rabování které se rychle přeneslo do obchodů ve městě. První úkol volkswehru bylo uklidnit situaci. Na náměstí bylo vyhlášeno stanné právo a drancování a loupeže se trestaly okamžitě zastřelením. 14. listopadu vydalo velitelství volkswehru poplachovou směrnici. Podle ní se měl prapor okamžitě shromáždit, posílit stráže a radnici, obsadit augmentační sklad a ke všem třem vratům kasáren postavit kulometry. Mezitím dostaly události rychlý pád: 4. 11. bylo uzavřeno příměří s Rakousko – Uherskem, 10. 11. abdikoval poslední císař Karel, 11. 11. Vyhlásil vídeňský parlament tzv. republiku Německé Rakousko s provincií která by znamenala přičlenění českého pohraničí k Německu.

14. 11. poprvé zasedalo v Praze Revoluční národní shromáždění a zvolilo vládu v čele s dr. Kramářem, který prohlásil:

„Jménem první vlády svobodné Československé republiky prohlašuji, že německý národ žijící v v našich hranicích, nemusí mítí strach o svůj národní vývoj.. Věrní své minulosti a jejím demokratickým tradicím nechceme své německé spoluobčany, postaví – li se loajálně na půdu našeho státu žádným způsobem krátit v jejich kulturním a jazykovém vývoji...“

Shromáždění prohlásilo stát Československou republikou a T. G.Masaryka prvním prezidentem.

Ke konci listopadu 1918 začíná nová československá armáda obsazovat pohraničí. 28. 11. přijeli do Chomutova vládní zmocněnci a oznámili starostovi, že bude město 9. 12. obsazeno československým vojskem. Před osmou hodinou ranní daného data dorazila na chomutovské hlavní nádraží setnina 102. pěšího pluku v síle asi 240 vojáků pod

velením poručíka Bohaty. Tato první jednotka obsadila všechny důležité body ve městě. Během dopoledne přijely další jednotky čs. armády. Na kasárnách byla vztyčena česká červenobílá národní vlajka. Během dvou měsíců se volkswehr podřídil a do města se vrátil řád a klid.

4. března se po celém pohraničí konaly demonstrace na podporu rakousko – uherského shromáždění ve Vídni. V Chomutově vyšly německé strany na náměstí a manifestovaly za sebeurčení. Na radnici byl vyvěšen starý rakouský prapor. Další den došla zpráva o průběhu událostí v Kadani, kde přišlo o život 20 lidí. Až do 9. března byly Chomutově zakázány zábavy a představení. Třináctého se v kostele sv. Ignáce konala smuteční slavnost za oběti německých Čech.

K 10. výročí vzniku samostatné Československé republiky se konala slavnost. Na nádvoří kasáren byla u zdi kostela umístěna busta presidenta T. G. Masaryka. Po obsazení kasáren německým wehrmachtem na podzim 1938 byla zřejmě zničena. Od té doby nesla název Masarykova kasárna. Rok 1938 patřil k nejtěžším. Na konci srpna provedl Henlein demonstrativní cestu podél hranice od Hory Sv. Kateřiny až k Hoře Sv. Šebestiána. V ulicích se rozdávaly letáky s hymnou Sudetoněmecké strany.

13. září 1938 vyhlásila vláda v některých pohraničních městech stanné právo a byla vyhlášena bojová pohotovost. 15. 9. obsadili vojáci pozice na hranicích, aby zabránili pronikání ozbrojených bojůvek z Německa a zajistili Čechům bezpečnost. Přesto došlo k prvním obětem. Do Chomutova dorazila tanková posila. Na náměstí se sešlo na pět tisíc demonstrantů. Město bylo před henleinovskými provokatéry hájeno slabě. Masarykova kasárna v bývalé jezuitské koleji chránil kordon četníků, uvnitř bylo asi jen dvacet vojáků, ostatní vojsko bylo na stráž v pevnůstkách. Dav na ulici Čechům nadával a zpíval nacistické písně. Ženy a děti českých zaměstnanců a vojáků přicházely od hranic a shromažďovaly se v České Masarykově škole. Od 20. září rostlo v kasárnách napětí. Rozkřiklo se, že republika má Německu odstoupit pohraniční území, jak navrhoval anglický lord Runciman v dopise presidentu Benešovi: Pohraniční okresy by měly být ihned převedeny z Československa do Německa.“ Vojáci měli v rukou zbraně a chtěli republiku bránit.

Vyhlášení všeobecné mobilizace 23. září 1928 obdržel 16 minut po půlnoci i 46. pluk v Chomutově. „ V tu chvíli jásal celý národ a naše armáda byla odhodlána bít se za naše historické hranice,“ zapsal kronikář chomutovského pluku. Avšak přišla Mnichovská dohoda. Ve městě byly z budov strhány československé státní znaky a v ulicích se objevily hitlerovské symboly, vlajky a na obchodech nápisy proti židům. Pohraniční území Sudet obsazovalo Hitlerovo Německo. Ve 12. hodin 9. 10. 1938 vjel do Chomutova I. Tankový pluk wehrmachtu z Erfurtu pod vedením generála Reinwartha.

1. prosince 1938 se Chomutov stal posádkovým městem 1. praporu 23. pluku protiletadlového letectva. V dubnu 1939 uspořádala chomutovská posádka na počest 50. narozenin Adolfa Hitlera slavnostní přehlídku. Kromě vojsk se účastnily i jednotky SA a SS.

Když projely městem první tanky Rudé armády byl tak dlouho vytoužený konec války 8. května 1945. Byl zahájen odsun německého obyvatelstva. Do září odjelo z Chomutova celkem patnáct transportů německých obyvatel určených k odsunu. Do kasáren v bývalém jezuitském areálu se vrátila Československá armáda. Poslední bohoslužba v kostele sv. Ignáce se konala v roce 1947. Po únoru 1948 již nesloužil kostel ani vojákům, ani civilnímu obyvatelstvu. V rámci omezování vlivu církve a ateismu jako státní ideologie byl na dlouhou dobu uzavřen. Proměnil se ve sklad kovového zboží a stavebního materiálu a zvolna chátral.

Pozornost občas vyvolalo podzemí kostela. Naposledy bylo otevřeno v roce 1929. Tehdy se kontroloval stav krypty pod kostelem, v níž bylo uloženo osmdesát mnichů a v druhé postranní hrobce byl pochován královský místodržící v Čechách Jan Adam z Harasova., který zemřel v roce 1681 záhy po dokončení kostela. Důvodem kontroly byla vlhkost stěn v sakristii, která označovala, že do hrobky zřejmě vnikla voda. Po otevření se v hrobce skutečně ukázaly stopy vody do výše jednoho metru. Při této příležitosti byly rakve vyspraveny, částečně nahrazeny novými, hrobka uklizena a opět uzavřena.

Znovu se krypta otevřela až v roce 1847. Krátkou zprávu o tom přinesl časopis Krajem Luňanů: „Málokdo v Chomutově ví, že pod kostelem sv. Ignáce je stará jezuitská

hrobka se zachovalými mumii. Asi před měsícem byla hrobka znovu otevřena a komisí prozkoumána, zdali ji bylo možno zpřístupnit veřejnosti. Bylo zjištěno, že mrtvoly jsou mumifikovány, jejich oděvy a ornáty z velké části zachovány, dřevo rakví 18 let starých jakoby čerstvé. Rovněž hřebíky z té doby jsou dotčeny rží. V jedné rakvi lze zřetelně poznati mrtvolu kominíka . V minulém století se vyprávělo po Chomutově, že do komína jezuitské koleje spadl kominík a ztratil se. Po čase byl nalezen v hrobce u dveří mezi přeházenými rakvemi, sedící, s okousanými prsty, zřejmě zahynulý v šílenství a hladem. Byl dočasně uložen do rakve mezi mrtvoly jezuitských mnichů. Je tedy zřejmé, že z hrobky vedou vzduchové šachty, které vyúsťují v komíně. Zachovalost rakví, oděvů mrtvol se dá vysvětliti tím, že hrobkou neustále proudí ze vzduchových šachet suchý a chladný vzduch. Ale v šedesátých letech bylo zjištěno, že se porušil systém větrání v kryptě, což mělo za následek rozpadání se mumií. Byly proto vyzvednuty a pohřbeny na městském hřbitově. Nyní je krypta prázdná.

Špatná péče o zařízení v kostele zřejmě pokračovala dál, neboť v únoru 1952 se rada chomutovského národního výboru stavem kostela zabývala. Velení útvaru v přilehlých kasárnách odpovědnost za devastování však odmítlo.

V roce 1968 vojáci opouštějí kasárna v bývalém jezuitském areálu a předávají je kulturní správě Chomutova. Začíná kapitola obnovy koleje, kostele a přilehlých zahrad...

4.3.1 Církevní osoby

Josef Neuman

O svatořečení Jana Nepomuka Neumana, prvního filadelfského biskupa a také prvního světce Spojených států, již mnohokrát tisk referoval. Také můžeme poukázat na značný počet věrozvěstů z naší zapadlé rodné země, kteří byli známí v Novém světě. Málo je, ale známo, že ještě předtím než se řádový kněz Neuman stal americkým biskupem, byl mezi r. 1670 – 1673 učitelem v Chomutově.

Biskup Neuman se narodil r. 1648 v Prachaticích, žil ale v Olomouci, kde jako patnáctiletý 24. 9. 1663 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova. Po dvou letech noviciátu v Brně přešel a gymnázium sv. Mikuláše v Praze v letech 1667 – 1668 zde studoval filosofii, byl potom „znovu“ učitelem v Chomutově a v Brně, v r. 1673 – 1676 v Olomouci studoval teologii. R. 1678 odešel do misií. U Indiánů se těšil jako misionář velké vážnosti. Jeho vrstevník napsal r. 1731: „... tento milovaný stařec je u Indiánů ve veliké úctě...“ Biskup Neuman skonal 1. května 1732.³⁰

4.3.2 Další jezuitští misionáři

P. Michael Alexius Schabel (1662 – 1715 Nová Grenada) působil od roku 1693 v Bolívii

P. Johann Gintzel (1660 – 1743 Bahia) působil od r. 1694 v Brazílii, geograf, napsal pojednání o Kalifornii

br. Johann Scheibner (1695 – 1769 Bologna) působil od r. 1734 v Chile

P. Jan Peter Erlacher (1723 – 1776 Chomutov) působil od r. 1742 na ostrovech Chile na západním pobřeží Jižní Ameriky

P. Josef Seitz (1716 – 1769 Bologna) působil od r. 1754 v Chile

P. Ovaz Tirsch (1733 – 1781 Chomutov) působil od r. 1755 v Mexiku, etnograf, vytvořil úchvatný obrazový Kodex Pictoricus Mexicanus

³⁰ pomocný materiál knihovny oblastního muzea v Chomutově, Chomutov 2004

Všichni misionáři jsou chomutovskými rodáky. V r. 1768 byli čtyři žijící Španělové deportováni do Evropy, dva zemřeli na útrapy cesty v italské Bologni, dva byli vězněni v kláštorech ve Španělsku, protože se španělský dvůr obával jejich svědectví o vyhánění misionářů a domorodců z území, která byla prisouzena Portugalsku Madridskou smlouvou z roku 1750. Byli osvobozeni díky nátlaku císařovy Marie Terezie.

P. Peter Felber

Misionář v brazilských pralesích a sociální pracovník se narodil 8. 10. 1918 v Horní Vsi, maturoval r. 1937, přijat do semináře v Litoměřicích, v prosinci 1939 povolán do armády jako sanitář, prošel západním i ruským tažením, dvakrát zraněn, po vyléčení poznal v zajateckém táboře pro Angličany v Kielu cisterciánského kněze z kláštera v rakouském Schleibachu, v r. 1947 se dobrovolně přihlásil jako misionář do nového dceřiného kláštera Jequitiba ve státě Bahia, Brazílii dokončil teologická studia u františkánů a v r. 1949 vysvěcen na kněze, zbytek pastoračních studií strávil jako kaplan ve slepeckém ústavu a 31. 12. 1949 se vydal do své farnosti, rozkládající se na 7500 km². Vyučoval náboženství na základní škole a učitelském ústavu, po třech letech převzal sousední jižní farnost ve velké rušné obci Miguel Falkon. Nové působiště bylo připojeno k farnosti v r. 1937, první stálý farář přišel v r. 1942 s často ročním střídáním. Misie měla rozlohu 4500 km² a 45000 duší. Jako první dopravní prostředek k seznámení se stanicemi sloužila mula, na které se v prvních deseti letech najezdil přes 100000 km. S farností se seznamoval první dva měsíce při plném plnění povinností faráře, učitele a péče o nemocné. S pomocí farníků postavil do roka čtyři kostely se školami, a osm farních škol, v Miguel Falkon nemocnici pro chudé, kterou od roku 1963 až do odchodu administrativně řídil. V r. 1961 byl spoluzakladatelem gymnázia, pro nemocnici obstaral rentgen. Za misijního působení navštívil dvakrát rodiče v Německu, při druhé návštěvě obstaral jeep a odvezl zpět 800 kg léků a 260 kg šatstva. V r. 1956 – 1958 byl prefektem základní školy. Po celou dobu působil jako spirituál seminaristů, učitel náboženství, přírodopisu, zemědělských prací, klášterní farář, ošetřovatel v nemocnici, laborant, pro prohlídky nemocných leprou. Po smrti bratra v r. 1972 požádal o návrat a působil jako kurát ve Steinbachu. Od dvou měst získal čestná občanství, v Miguel Falkon je na kostele, postaveném na jeho počest umístěna bronzová deska a nemocnice nese jeho jméno.

P. Martinu Bastius, jezuita, člen první misijní skupiny,, rektor a profesor jezuitské koleje, v Chomutově působil 1591 – 1611

P. Bartholomaeus Chrástek, rektor jezuitské koleje v 17 století, později řádový provinciál v Čechách, také lyrik

P. Dominik Thiel (1833 – 1898), cisterciák, profesor gymnázia v Chomutově, botanik

Anton Jarisch, Dr. děkan a básník, nar. 1818 v České Lípě, zemř. 1890 v Chomutově. Přišel přes Prahu a kněžský seminář v Litoměřicích r. 1861 jako děkan do Chomutova. Jako spisovatel bojoval proti josefinismu a liberalismu. Byl zakladatelem děkanské gardy, lidově zvané „modrokušny“ existují až do roku 1938.

P. Josef Nerzum, český kanovník litoměřické katedrály, okresní vikář, dozorce školního okrsku, biskupský náboženský komisař na chomutovském vyšším gymnáziu, farář a osobní arciděkan v Chomutově, český občan Chomutova zemřel r. 1884³¹

³¹ pomocný materiál knihovny oblastního muzea v Chomutově, Chomutov 2004

5 ZRUŠENÍ JEZUITSKÉHO ŘÁDU A UZAVŘENÍ KOLEJE

Na počátku 17. století bylo v Chomutově pouze 16 katolíků a 527 protestantů. Po pražské defenestraci v roce 1618, při níž byli svrženi místodržící Slavata a Martinic i s písařem Fabrickým z oken pražského hradu, byl dle dekretu direktorů všechn majetek jezuitů v Chomutově převzat a členové řádu odešli z města. Po bělohorské bitvě v roce 1620 se opět vrátili a ujali se správy svých statků.³²

V následujícím protireformačním období získali jezuité obyčejně velikou moc a z přízně a štědrosti katolické šlechty i obrovský majetek. Po 183 roků mělo Tovaryšstvo Ježíšovo v Chomutově rozhodující vliv na veřejný život, v jejich rukou bylo školství, církevní život, kultura a umění. V roce 1720 navštívil chomutovské Tovaryšstvo Ježíšovo kardinál Johanes Salerno. Kolej, seminář a kostel na něho zapůsobily tak mocně, že přislíbil kostelu sv. Ignáce dar – ostatky sv. Viktora, mučedníka, který byl v letech 189 – 199 biskupem v Římě. Ostatky z římských katakomb byly do Chomutova převezeny 19. srpna 1725. A po třídnenních slavnostech byly uloženy v kostele sv. Ignáce a sv. Viktor vyhlášen za patrona města. Ostatky spočinuly ve stříbrem zdobeném relikviáři na pravé straně bočního oltáře Ecce homo.

S nástupem osvícenství začala převažovat moc panovníka nad mocí církevní. Jezuitský řád začal být považován za nepřítel státu. Nastalo omezování jeho moci. Nejprve byl jezuitský řád zrušen a v dubnu 1767 ve Španělsku za „protiprávní a zpupné chování v Mexiku.“ Královští komisaři obsadili s vojskem koleje, kláštery, kaple a kostely a vypověděli na základě králova rozkazu jezuity ze země. Sebou si směli vzít pouze oděv a peníze. Akce obsazení trvala přesně hodinu. Když skončila, nastupovalo na připravené lodě 6 tisíc jezuitů, kteří byli odváženi do papežského státu Civitadela. Královská sankční listina zakazovala jakýkoliv styk s vypovězeným řádem, zůstat směli pouze novicové, kteří ještě nesložili slib poslušnosti a věrnosti řádu. Po Španělsku vypovídali jezuity i další vlády. Řád se otrásal v základech a ztrácel síly k odporu. Nakonec musel k celé věci zaujmout stanovisko i papež.

³² JANČÁK, M., *Zrušení jezuitského řádu v Chomutově.*, PPŽ 1-2/1974, roč.5. s.51-52

Papež Klement XIV. vydal 21. července 1773 list o zrušení a rozpuštění jezuitského řádu:

„Po zralém uvážení, na základě jasných důkazů a z plnosti moci apoštolské výše jmenované Tovaryšstvo Ježíšovo rušíme a potlačujeme. Rušíme a všeobecně odstraňujeme zvláště všechny jeho povinnosti, služby a správy, domy, školy, koleje a jakákoliv místa, v této krajině, království a říši, kde se nalézá a kterým náleží jakýmkoliv způsobem ...“

Jezuité se s rozhodnutím papeže nechtěli smířit. Předání majetku neprobíhalo tak lehce. Ve většině přebíraných klášterů, kolejí a domů nebyly nalezeny žádné peníze. Vyprávělo se, že je jezuité na pokyn představených dobře ukryli. Poslední generál Vavřinec Ricci byl zatčen a vyslýchán, kde peníze a dokumenty jsou. Byl uvězněn na Andělském hradě v Římě, kde také zemřel.

Císař Josef II. napsal v dopise vyslanci v Paříži:

„Klement XIV. zapudil tyto zatemňovače apoštolské z veškeré země, takže jejich jméno bude příště vzpomínáno jen v souvislosti s církevními rozkoly a jansenismem. Dokud nebyli v Německu známí, bylo náboženství učením o blahobytu národů. Ale oni toto učení zlehčili a učinili z něho předmět své ctižádosti a pláštík svých plánů.“

Ze všech jednání, která papež vedl s představiteli evropských států, bylo nejtěžší jednání s císařovnou Marií Terezií. Podle ní nebyl jezuitský řád nebezpečný, jak se tvrdí. V tom s ní ostře nesouhlasil syn Josef II. Velmi se kvůli tomu nepohodli.

Do Chomutova přijela úřední komise 14. října 1773 v 9 hodin. Měla jediný úkol: provézt zrušení jezuitské koleje. Dali za sebou zavřít vrata a svolali všechny členy řádu. Asi pětaticeti jezuitům přečetli císařský dekret o zrušení řádu. Oznámili, že jsou členové řádu zproštěni řádových slibů, kněžím je z okamžitou platností zakázáno sloužit mše, zpovídat a kázat.

Jezuitský areál byl rozdělen do tří skupin. Bylo rozhodnuto, že kolej bude přeměněna na kasárna, budova semináře a gymnázia bude nadále sloužit vzdělání. Kostel sv. Ignáce převzali patronátně čeští stavové v čele s komisařem dr. Felerem. Kostel byl až do roku 1788 uzavřen a potom předán vojsku.

Po zrušení jezuitské koleje v Chomutově kolovala pověst o ukrytém pokladu řádu, který byl v noci tajně zazděn kdesi ve sklepení.

Podle papežského breve *Domis ac redemptor oster* byl jezuitský řád zrušen navěky. Ale už od roku 1814 se jezuité postupně do evropských zemí vraceli, což umožnila bula papeže Pia VII. Ze 7. srpna 1814, která řád Tovaryšstva Ježíšova rehabilitovala. V Rakouském císařství se objevili poprvé až v roce 1853 v Bohosudově – Mariaschenu a v roce 1866 v Praze.

Do chomutovské koleje se již jezuité nikdy nevrátili. Skončila první, 183 let dlouhá etapa v existenci jezuitského areálu. Od té doby se jeho poslání změnilo a rozdělilo. Z gymnázia se dál šířila vzdělanost. V koleji, která byla během dvou let upravena na kasárna, se armády cvičily na války. Mezi oběma budovami se tyčil kostel jako symbol víry...³³

³³ VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS v Chomutově za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.47-53

6 OBNOVA JEZUITSKÉHO AREÁLU

O obnově areálu se začalo uvažovat v polovině 60. let 20. století. Počítalo se, že bude probíhat ve třech etapách, ve stejném pořadí, jako před staletími na začátku výstavby: nejprve budova gymnázia a semináře, potom budova koleje a přilehlých dvorů, nakonec rekonstrukce kostela sv. Ignáce. Práce se protáhly více jak na třicet let. Obnova celého areálu byla hotova v roce 2002.

První investiční záměr pochází z roku 1967. Jeho autor ing. Svatopluk Voděna zpracoval studii Osvětového zařízení Chomutov, která počítala s obnovením původní architektury, znovuotevřením arkádové chodby a vnitřního dvora (atria), s vybudováním knihovny, výstavní síně, společenského sálu, kavárny, bufetu, samostatným vstupem do budovy špejcharu z Rudé ulice.

Myšlenka obnovy přišla do nejpříhodnější doby tzv. Pražského jara 1968. Tehdy vyšel koncepční materiál okresu Chomutov, v němž se připomíná, že „Z památek nelze jen těžit, ale také se musí úměrně tomu památce vracet řádnou údržbou a obnovou...“

„Výjimečné postavení mezi památkami všeho okresu má jedinečný památkový areál bývalého jezuitského kláštera, gymnázia a kostela v Chomutově.“

Závěrečné věty tohoto koncepčního materiálu se nesou v duchu euforie osmašedesátého roku: „Obracíme se na všechny závody, školy společenské organizace i jednotlivce se žádostí o podporu s výzvou: Pomozte nám všichni sdružením finančních prostředků na Kulturním fondu okresu lepší, zpříjemnit a ozdravit prostředí, v němž žijeme. Pomozte nám zachránit nenahraditelné umělecké a historicky cenné památky pro příští generace.“

Následovalo několik stavebně – historických průzkumů. Všechny věnovaly největší pozornost nejcennější části areálu – kostelu sv. Ignáce. Zpráva o průzkumu kostela z roku 1969 hodnotí kostel jako vynikající památku raného baroka, jako „nadprůměrné“ vyhraněný kvalitní vyhraněný styl, který má nenahraditelné místo v historii české architektury. Jde o památku značné umělecko – kulturní ceny nejen regionální, ale celostátní.

Zpráva podotýká, že „ hrubým násilným zásahem byly z mnoha kusů oltáře a zařízení strhány části dekorace, sochy, obrazové rámy. Tyto oddělené části se povalují po kostele.“

Na počátku dvacetiletého období tzv. normalizace (1969 – 89) došlo k výrazné změně původních záměrů. Někdejší budova semináře – gymnázia měla připadnout muzeu, ale přednost dostala instituce komunistické strany jako nástroj ideologické výchovy a převýchovy. Také koncepce kostela sv. Ignáce dostala jiný směr. V roce 1972 zadal okresní národní výbor úkol najít „jasný ideový výraz nové funkce kostela“, tak aby „sloužil světským účelům jako kulturní a osvětové zařízení.“ Projekt zpracoval ing. Arch. Vondráček. Ve zprávě uvedl, že kostel je v současné době velmi zchátralý a slouží jako skladiště. Je znehodnocen mobiliář, hlavní oltář, zničena téměř všechna okna.

Výtvarné zásady vycházely z principu nové funkce kostela a z ideové zásady. Ponechat hlavní architektonické hodnoty včetně lavic a zrušit veškeré prvky bývalé náplně. Znamenalo to odstranit čelní a boční oltáře, zpovědnice, kazatelnu, krucifixy. Varhany na kruchtě posoudili odborníci z Krnova se závěrem, že technický stav je neudržitelný a prakticky neopravitelný. Jejich ponechání je z principu funkčního a ideového nemožné. Myšlení a atmosféru doby dokresluje odborné stanovisko umělecké komise Díla, podniku Českého fondu výtvarných umění z Karlových Varů, která v únoru 1976 souhlasí „ se zásadním provozním konceptem řešení nové společenské funkce. Souhlasí s vyčištěním podlaží od vstavěných oltářů v čele i v bočních kaplích, vybouráním kazatelny i zpovědnic...“

V únoru 1976 začala práce na projektu. Otázka obnovy kostela přišla naštěstí na pořadí později a ideové plány z let normalizace se nerealizovaly. Kostel sv. Ignáce v Chomutově pojala církev zastoupená děkanským úřadem v Chomutově v roce 1979 tehdejšímu Okresnímu národnímu výboru v Chomutově „pro účely kulturního využití a koncertní a výstavní síň k dočasnému užívání na dobu 99 let.³⁴

6.1 První etapa obnovy: gymnázium

Začalo se s obnovou bývalého semináře – gymnázia nejstarší částí areálu, založenou společně s kolejí již v roce 1590 v zahradě parkánu mezi strážní věží městského vězení. Strážní věž zůstala zachována a stala se součástí semináře, věžeňská věž zmizela a byla zabudována do stavby domu. Budova byla původně jednopatrová, ale o požáru v roce 1598 byla o jedno patro zvýšena. Dodnes je zachována v celém rozsahu v přízemí a částečně v západní části 1. patra. Také klenby v přízemí, dvě schodiště a věž jsou původní, jak dokládají zobrazení z roku 1607.

V prosinci 1973 byla obnova dokončena a v budově zahájil činnost Dům politické výchovy. Patřil k okresnímu výboru Komunistické strany Československa a jeho posláním bylo školit v marxismu – leninismu, členy KSČ i nečleny. Do přední části obnovené budovy gymnázia se v prosinci 1974 přestěhovala okresní knihovna. Ta setrvala šest let a pak se opět stěhovala. Její místo zastoupila 1981 část okresního muzea.

Po politické změně v listopadu 1989 přidělil okresní národní výbor celou budovu gymnázia – Domu politické výchovy KSČ, okresnímu muzeu.

V červnu 1991 se slavilo 400. výročí založení gymnázia. Setkání se zúčastnilo na dva tisíce absolventů z bývalého ústavu v jezuitském areálu i z nové budovy Na

³⁴ VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS v Chomutově za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s. 81-85

vinohradech: přijeli bývalí žáci – krajané z Německa. Ředitelství gymnázia vydalo k tomuto čtyřstému jubileu brožurku a muzeum uspořádalo výstavu dokumentů.³⁵

6.2 Druhá etapa obnovy: kolej

Část dvoupatrové koleje, která přiléhá k závěru kostela, je stavebně poslední a nejmladší. Stavěla se zároveň s kostelem, jak dokládá letopočet „1669“ na portálu atria. Přízemí a patro této části jsou klenuté. Schodiště je dvouramenné, podesty jsou klenby křížově a nad rameny stoupá segmentová klenba. Druhé patro je plochostropé. Obnova tohoto křídla byla dokončena v roce 1981. Sem se v dubnu 1981 přestěhovala okresní knihovna a našla zde šestileté působiště. Do menší části obnoveného křídla se přestěhovalo okresní kulturní středisko. Dům bývalého správce koleje pocházející ze 16. století byl zbořen i se zdí, která oddělovala bývalý kasárenský dvůr.³⁶

Do parčíku před okresní knihovnou bylo na podzim roku 1986 přeneseno pět soch. Blíže k budově jsou sochy sv. Jáchyma a sv. Anny. Obě pocházejí z 18. století. Třetí socha sv. Josefa s Ježíškem je rovněž z 18. století. Sochy byly před osazením odborně restaurovány. Blíže k Chomutovce byly umístěny dvě sochy ze zámeckého parku na Červeném Hrádku. Plastiky s labutí a Marse jsou dílem Jana Brokoffa. V pravé části parčíku – jižní zahrady byla osazena fontána od autorů ing. Svatopluka Voděry a akademického sochaře Petra Krejčího.

Obnova dalšího křídla koleje pokračovala. V roce 1989 byla dokončena část od řeky Chomutovky ke styku se západním křídlem z roku 1669. Jako východisko k poslední etapě obnovy se v roce 1987 prováděl další historický průzkum celého jezuitského areálu. Při průzkumu se zjistilo, že k větším stavebním změnám areálu došlo v 19. století, kdy

³⁵ VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově, SKKS v Chomutově za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s. 85-88*

³⁶ KULHÁNEK, J., PURNOCHOVÁ, J., HEJNA, Z., aj, *Chomutovsko slovem a obrazem. Okresní úřad Chomutov, 1996 s.19*

byly zazděny arkády, bývalý divadelní sál (předtím kaple) dostal dřevěnou konstrukci a byl přeměněn na špejchar.³⁷

6.3 Třetí etapa obnovy: špejchar a atrium

Obnova budovy někdejší kaple, později divadelního sálu, refektáře, městského špejcharu a naposledy skladu prodejny průmyslového zboží, byla původně zahrnuta do celkové rekonstrukce areálu. Předpokládalo se, že zde bude vytvořeno víceúčelové divadlo pro 200 diváků. V roce 1982 byla u Divadelní služby V Újezdu u Brna objednána projektová dokumentace.

Součástí třetí etapy byla rekonstrukce atria – vnitřního dvora, vymezeného kolejí, arkádovou chodbou, špejcharem a kostelem. Prostor vznikl skoro 70 let postupným přistavováním jednotlivých částí, jak bylo podrobně popsáno. Základní barokní dispozice zůstala zachována do dnešních dnů. Okolní budovy byly v průběhu 18. a 19. století jen stavebně upravovány.

Projekt Památkového ateliéru Plzeň listopadu 1995 navrhl úpravu atria na klidovou zónu, která bude pouze v době provozu kulturního střediska. Prostor má při kulturních akcích kapacitu asi 100 – 160 sedících návštěvníků.

Ve špejcharu se nakonec původní záměr na divadlo malých forem nerealizoval. Podle projektu arch. Jiřího Vochulky z Mostu se zde vybudovala městská galerie. Otevírala se v roce 2001 výstavou malíře Vladimíra Komárka.³⁸

³⁷ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.89-94

³⁸ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.94-101

6.4 Čtvrtá etapa obnovy: Kostel sv. Ignáce

Kostel byl po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 na patnáct let uzavřen. Znovu byl otevřen až na žádost městské rady a vojsko jej převzalo v roce 1788. Jako posádkový pak sloužil až do roku 1945. Posádkový kostel přišel v roce 1810 o svůj stříbrný poklad, neboť císař František I. nařídil jeho konfiskaci a prodej v dražbě v rámci peněžní reformy. Další ránu kostel dostal 10. července 1828, kdy do věže udeřil blesk. Zřejmě z té doby pochází bližší nedatovaná kresba kostela s provizorně zakrytou věží u špejcharu. Kromě bohoslužeb se zde konaly i velké koncerty. Tak 9. prosince 1841 v kostele vyslechlo na dvanáct tisíc posluchačů Requiem W. A. Mozarta v podání 64 hudebníků.

Fakt, že se uživatel po desetiletí neměnil, paradoxně pomohl. Zachoval stavbu téměř v původním stavu, odmyslíme – li si postupnou devastaci a citlivost k duchovním hodnotám, která všechny armády odnepaměti doprovází. V letech 1899 – 1915 sloužil kostel sv. Ignáce jako děkanský, neboť městský kostel Nanebevzetí Panny Marie se opravoval. Stalo se to malým zemětřesením, které postihlo město v únoru 1899. 11. února 1889 byl proto městský kostel uzavřen, protože kostelní klenby byly roztrženy a hrozilo jejich zřícení. Otevřen byl až v roce 1911. Ještě čtyři roky pak pokračovaly menší opravy.³⁹

Věže kostela sv. Ignáce naposledy opravovala Chránová služba Praha v roce 1955. „Vnitřek kostela je ve špatném stavu, „ napsal tehdejší administrátor chomutovského děkanského úřadu P. František Kolář do dopisu, uloženého do malé bání 16. 11. 1955.

Prostor kostela se začal vyklízet v roce 1988. Bylo rozhodnuto, že dřevěné sochy světců budou ošetřeny a předány do církevního depozitáře. Šlo o osm soch: sv. Antonína, Madony, sv. Františka, světce (asi sv. Hugo, nebo sv. Martin), mnicha s knihou, sv. Anny, sv. Uršuly, sv. Heleny.

³⁹ KULHÁNEK, J., PURNOCHOVÁ, J., HEJNA, Z., aj, *Chomutovsko slovem a obrazem*. Okresní úřad Chomutov, 1996 s.21

Celková obnova kostela probíhala v letech 1992 – 2000. Rekonstrukce začala opravou střechy kostela v roce 1922. Střecha byla nově pokryta. Části dřevěné konstrukce, které byly napadeny škůdci, byly vyměněny. Následně se opravily obě bane věží.

Když se 16. ledna 1955 ukládal pamětní zápis do pravé věže kostela při dokončení opravy střechy, fasády a jedné věže, napsal chomutovský děkan – vikář P. Jan Kozár:

„Tato velkolepá svatyně sv. Ignáce zkrášlující již více jak tři století historickou siluetu tohoto královského města je filiálním kostelem zdejšího děkanského úřadu. Po zrušení řádu Tovaryšstva Ježíšova – jezuitů, budovatelů kostela, vyvrcholily jeho pohnuté osudy nástupem vlády bezbožného komunismu...“

V září 1994 vypsala okresní úřad výběrové řízení na projekt celkové rekonstrukce kostela s budoucím využitím jako koncertní a výstavní síň. Projekt řešil dokončení vnějších úprav – výměnu oken a zbývajících částí fasády a celkovou rekonstrukci vnitřních prostor. Ve výběrovém řízení uspěla firma Corstav s.r.o. z Chomutova a byla s pracemi hotova v říjnu 1995.

Kostel má před vstupním severním průčelím portikus, který nese pět soch: na vrcholu stojí socha Panny Marie s Ježíškem, po stranách jsou sochy sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského. Na okrajích oblouku nad portikem stojí sochy sv. Jiří a sv. Floriána, patrona města. Sochy byly osazeny v roce 1665 a jejich autorem je pravděpodobně sochař Ambrož Laurentis z Černovic. Průzkum soch a následné restaurování prováděl akademický sochař Ivan Hamáček z Prahy a práci dokončil v říjnu 1995.

Obnova vnitřku kostela sv. Ignáce byla zahájena v roce 1993 průzkumem Památkového ateliéru Plzeň. V podrobném rozboru zprávy autora Zdeňka Knoflíčka byly uvedeny další detaily historické stavby. Například jeden ze vstupů vedl z 1. patra do oratoře nad sakristií, která byla vybavena komínem, takže se dala vytápět. To je věc v kostelních stavbách poměrně vzácná. Po převzetí koleje a kostela vojskem v roce 1776

došlo k mnoha stavebním úpravám. Všechny vstupy z koleje do kostela byly zazděny a zrušeny včetně obou půlkruhových portálů do předsíně kostela.

Podrobný průzkum štukové výzdoby provedli akademičtí sochaři Helena Forstová a Vojtěch Míča. Ve zprávě ze srpna 1998 konstatují, že výzdoba je v havarijním stavu a pro její záchranu je nutný restaurační zásah. Restauráční práce byly příležitostí k podrobnému popisu stavu nejvázanějších uměleckých památek v interiéru kostela.

Na sedm let se do kostela nastěhovali restaurátoři a stavaři, aby obnovili někdejší krásu interiéru a předali ji do služeb současným lidem.

Hlavní barokní oltář z let 1670 – 80 je portálový. Vlevo stojí socha sv. Petra s rozevřenou knihou, vpravo sv. Pavel s knihou pod paží. Uprostřed obraz sv. Ignáce. V nástavci býval obraz Boha Otce od italského malíře Lanfranca. Obraz je ze dřeva a mramoru zelené barvy. Na začátku restaurování byl silně znečištěný, chyběla polovina dveří svatostánku, mramorování a zlacení byly místy odřené nebo chyběly. Původní obraz svatého Ignáce není znám. Tento současný pochází z roku 1865 a vytvořil jej malíř Vilém Kandler. Autor je podepsaný i s datem na stránkách knihy, kterou drží anděl: „1865 Wilh. Kandler inv. et pinx.“

Chomutovský Kandlerův oltářní obraz sv. Ignáce o rozměrech 570 – 330 cm. Bylo zjištěno, že plátno obrazu je na několika místech rozřezáno a celé kusy byly vyřezány. Chybějí okřídlené hlavičky andělů, vyříznuta je hlava sv. Ignáce, a z panoramatického záběru na Chomutov byly vyříznuty pohledy na jezuitské gymnázium a část náměstí. Neznámý vandal si kdysi jednoduše vyřízl z obrazu co se mu líbilo. Na některých místech jsou stopy po nárazech předmětů. Navíc byl obraz před léty odborně přelakován a ztmavl. Ošetřený obraz byl prozatím uložen a připraven k dalšímu restaurování.

Barokní kazatelna z konce 17. století se zachovala v poměrně dobrém stavu. Původně byla členěna sloupky a soškami evangelistů, ale ty chybějí jako sochařské doplňky. Zachovala se pouze jedna hlavička andílka. Chybí rovněž většina sloupků se

zlacenými hlavicemi. Restaurátoři doplnili chybějící detaily, obnovili zlacení a mramorování, vše napustili a konzervovali.

Postranní oltáře v bočních kaplích jsou řešeny jako protějškové dvojice. Kaple sv. Anny v první kapli lodě kostela na evangelijní straně (vlevo) je barokní ze 17. století. Menza tumbového tvaru má zelené mramorování, ostatní části včetně sloupů retabula mají červené mramorování. Sloupy nástavce mají barvu slonové kosti, hlavice, lišty a řezby jsou zlacené. Oltářní obrazy chybějí, vše bylo po očištění nakonzervováno. Protější postranní oltář Zvěstování v první kapli na epištolní straně (vpravo) je rovněž dílo barokní ze 17. století. Barevnost je podobná jako u protějšího oltáře sv. Anny. Chybí oltářní obraz Zvěstování. V nástavci se zachoval obraz Seslání Ducha svatého, značně poškozený a znečištěný. Postranní oltář sv. Aloise v druhé kapli vlevo je barokní ze 17. století, barevné řešení zelená a červená. Oltářní obrazy chybějí. Postranní obraz sv. Jana Křtitele v druhé kapli vpravo, rovněž baroko ze 17. století. Oltářní obrazy chybějí i zde.

Postranní oltář Ecce Homo v třetí kapli vlevo. Vznik je datován kolem roku 1750 a spadá do období rokoka. Obraz Ecce homo, olej na dřevě je kopie z r. 1585 podle monogramisty I. W. z r. 1541. Obraz je dnes umístěn v chomutovském okresním muzeu. Na levé římse je klečící socha světice v dlouhých přepásaných šatech. Plášť má přehozený přes hlavu a obě ruce ulomené. Ve spodní části retabula jsou dva reliéfy postavy andělů s velkými křídly v dlouhých řasených rouchách. Plocha mezi pilastry nese modré mramorování. Na horní části je štukový reliéf s motivem obláčku, na němž jsou dva andílci a jedna hlavička. Figurky andělíčků jsou i na vrcholu pilířů. Tři andílčí hlavičky jsou i na zadní straně římsy oltáře.

Postranní oltář Panny Marie je ve třetí kapli vpravo. Vznik rovněž v období rokoka kolem roku 1750. Na levém křídle klečí světice v dlouhém rouchu, od níž vybíhá na železné armatuře hlava andělíčka. Soše chybějí obě ruce. Na pravém křídle klečí světice v dlouhém rouchu, s pravou rukou na prsou. Levá ruka je ulomena. Nad svatostánkem jsou torza reliéfů dvou andělů v dlouhých šatech s výraznými křídly, jak ukazují rukama k svatostánku. Další figurky andělů jsou na horní straně rámu retabula, na vrcholku pilířů na římse. Barevnost modrá a červená.

Dvě zpovědnice v bočních kaplích jsou barokní ze 17. století. Jejich dubová konstrukce je narušena, některé díly se ztratily. Část se našla pohozena v různých částech kostela. Restaurátoři je očistili, zpevnili a nalezené detaily doplnili. Kuželové balustrády před hlavním oltářem jsou barokním dílem ze 17. století. Balustrády před postranními oltáři Ecce homo a oltářem Panny Marie je dílo z období rokoka kolem 1750.

Sochy: raně barokní socha Piety z roku 1669 je kopií gotické sochy. Přestavuje sedící Pannu Marii v červeném rouchu a modrém plášti, na hlavě bílou plenu. Na klíně jí leží mrtvý Kristus s trnovou korunou na hlavě, má plnovous, kolem beder roušku. Levá ruka P. Marie je ulomená. Nacházela se v předsíni napravo od vstupu. Naproti v předsíni vlevo byla socha Ecce homo z období pozdního baroka z druhé poloviny 18. století. Představuje postavu stojícího Krista s trnovou korunou na hlavě, bílou bederní rouškou a dlouhým červeným pláštěm přes ramena. Zkřížené ruce na břicho jsou převázány provazem. Stojí na vysokém kamenném soklu, který má na čelní straně znak cechu pekařů. Socha je v dobrém stavu.

Socha sv. Ignáce, sv. Michala, sv. Jana Nepomuckého, sv. Josefa, sv. Barbory, sv. Kateřiny, sv. Voršily, sv. Heleny z první poloviny 18. století jsou ztraceny, stejně jako obrazy J. J. Heinische z počátku 18. století a sarkofág sv. Viktora s erbem kardinála Salerna.

Varhanní skříň se sochařskou výzdobou na kruchtě pochází z baroka kolem roku 1730. Zachovaly se pouze dvě varhanní skříně po stranách kruchtě, část jejich sochařské výzdoby a skříň s manuálem a pedály uprostřed. Sochařskou výzdobu tvoří anděl sedící na obláčku se zlatými křídly a pláštěm, anděl v letu s dlouhým zlatým pláštěm a křídly s rozpaženýma rukama, anděl stojící na obláčku, rovněž se zlatými křídly a pláštěm a další anděl sedící na obláčku se zbytkem harfy. Uprostřed mezi skříněmi je na stěně kruhový medailon s iniciálami IHS, z něhož vybíhá zlatá paprsková svatozář s věncem hlaviček andílků a obláčků. Vše v barvách zelenomodrého mramorování, slonová kost a zlato.

Varhany byly při zahájení obnovy interiéru sv. Ignáce zcela zdevastovány. Všechny cínové píšťaly a část dřevěných píšťal chybí. Zcela jsou zničeny výplně spodních částí skříní, rozlámány ozdobné mřížky a část zlacených dekorů. Trámová konstrukce je odkryta. Restaurátoři po důkladném očištění zpevnili celou konstrukci, dolní část zakryli deskami, obnovili zlacení a vše nakonzerovali.

Balustrády na ochozech prvního patra a kruchty jsou kuželkové pocházejí z druhé poloviny 17. století, z období baroka. Povrch byl znečištěn, část na levé straně nad kaplí sv. Anny chyběla. Některé byly uvolněné, odlámané nebo odřené. Restaurátoři očistili a zpevnili konstrukci, doplnili chybějící a poškozené části podle originálů, vše napustili a konzerovali. Druhý ochoz se nachází na korunní římse lodi. Barokní balustráda je z druhé poloviny 17. století. Konstrukce byla uvolněná, povrch po starším přetření se odlupoval, proto byl restaurátorský postup podobný jako u balustrády v I. poschodí.

Krucifix v sakristii je barokní dílo z 18. století. Představuje tělo ukřižovaného Krista na prostém kříži s trnovou korunou na hlavě. Chybí pravá ruka. Nohy jsou přibity jedním hřebem. Na horní straně kříže je dřevěná nápisová tabulka.

Obnova mobiliáře začala nejprve úklidem celého vnitřku kostela sv. Ignáce. Bylo třeba vyvést stavební suť a posbírat roztroušené fragmenty zařízení. Toto sbírání úlomků a inventarizace všech částí kostela byla nejobtížnější část zakázky, kterou firma Sochor Praha prodělala. Každý předmět a úlomek byl fotograficky zdokumentován, popsán, očíslován, uložen do bedny.

Zvláštní pozornost věnovali restaurátoři kostelním lavicím. Kdysi dávno byly vyrobeny ze smrkového dřeva, na čela a boky byly užity olše a lípa. Třetina lavic byla napadena dřevokazným hmyzem, jiné byly olámané, ztrouchnivělé a vyhnílé. Lavice se musely rozebrat až na jednotlivé díly. Některé díly nově vyrobit, ostatní doplnit. Vše bylo ozářeno v kobaltové komoře, impregnováno a nakonec patinováno.

Nástěnné malby v kapli Božím hrobu za presbytářem pokrývají všechny stěny. Ústřední motiv fresek se nachází na stěně sousedící s presbytářem. Je na něm malba kamenné architektury s nikou uzavřenou lomeným obloukem. Na zdi vpravo rostou palmy. Na další stěně vpravo je namalováno město Jeruzalém s palmami a horami. Nahoře je polopostava Boha otce s trojúhelníkem svatozáře. Ostatní stěny pokrývají malby skal a stromů. Klenba modré barvy s bronzovými zlacenými hvězdičkami znázorňuje noční oblohu. Na restaurování fresek byly vypracovány tři možné způsoby, v současné době se k nim ještě přistoupilo.

Zbytky nástěnných maleb byly nalezeny i v bočních kaplích a na prvním ochozu. Ve štukových rámech čtyř bočních kaplí a na klenbách všech šesti kaplí jsou nezřetelné a zčásti zabílené. Další iluzivní malba obrazového rámu byla nalezena v oratoři a levém ochozu.

Zábradlí v oratoři odděluje oratoře na obou bočních stranách presbytáře. Pochází z konce 17. století. Má obdélný tvar se svislými sloupky a boltci. Uprostřed je kruhový medailon s iniciálami MARIA a volutovými křídly nahoře a dole. Shora je dřevěné madlo. Povrch železného zábradlí byl značně zkorodovaný, jedno zábradlí zcela chybělo. Restaurátoři doplnili chybějící část podle originálu, zbavili zábradlí rzi, ošetřili, pozlatili iniciály. Podobně byla restaurována kování dveří z konce 17. století a sedmery dveře.⁴⁰

6.5 Pátá etapa obnovy: východní zahrada

Poslední částí areálu je tzv. východní zahrada, historický prostor vymezený na západní straně budovou koleje, na jižní straně řekou Chomutovkou, na severu a východě středověkou hradební kamennou zdí, v jejímž severovýchodním nároží se zachovala podkovovitá bašta. V jihovýchodní části je stavba transformační stanice, nábřeží je lemováno novou nízkou zídkou z lomového kamene.

⁴⁰ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s.102-127

V době činnosti jezuitské koleje sloužil jako zahrada. Po zřízení kasáren zde byly stáje pro koně, sklady a dílny. Postupně zde vznikly různé přístavky, kůlny a garáže. V době úprav areálu sloužil dvůr jako hlídané parkoviště a sklad materiálu.

Po obnově zde vznikla parková úprava s parkovištěm, která je nutná pro provoz celého areálu i pro veřejnost. Vytvořila se tak zelená plocha s trávníky a stromy, jako odpočinkové místo a obnovil se pohled na středověkou hradbu a baštu.⁴¹

6.6 Slavnostní otevření

V prosinci roku 2000 práce na obnově kostela skončily a kostel byl 14. prosince 2000 slavnostně otevřen veřejnosti a předán do užívání Středisku knihovnických a kulturních služeb, aby tu od této doby zněla v krásném interiéru sv. Ignáce hudba a zpěv na pravidelných koncertech, aby se zde prezentovala výtvarná tvorba současných umělců a našla tu místo stálá expozice dokumentů o obnově jezuitského areálu.⁴²

⁴¹ Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s. 128-129

⁴² Srov. VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, SKKS Chomutov za přispění Okresního úřadu Chomutov 2002 s. 129

ZÁVĚR

Jsem vděčná, že mi bylo umožněno napsat diplomovou práci na téma „Jezuité v dějinách Chomutovska“ na Teologické fakultě v Českých Budějovicích. Cením si ekumenického přístupu, který jsem vnímala po celou dobu studia.

Hlavním cílem této práce bylo poukázání na to, jak významné bylo působení jezuitů na Chomutovsku a seznámení s jejich učením, činy a rozsáhlými stavbami, které dodnes tvoří dominantu města. Toho jsem myslím v mé práci dosáhla.

Mým vedlejším, ale přesto významným cílem bylo ukázat Chomutov i z jiné stránky, než jak je všeobecně prezentován a znám – jako město průmyslu. Snažila jsem se zde seznámit čtenáře s krásami mého rodného města. Doufám, že se mi to podařilo, a že každý, kdo si mou práci přečte bude mít chuť toto město navštívit a prohlédnout si ho.

Získávání materiálů pro mou diplomovou práci bylo pro mne velice zajímavou a obohacující zkušeností. Dozvěděla jsem se spousty skutečností, které mi byly dříve skryty a potkala jsem mnoho podobně smýšlejících lidí, kteří mé rodné město vidí stejnýma očima jako já a mnohé pro něj dělají. Touto prací bych se ráda připojila do jejich řad.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ARCHIV OKRESNÍHO ÚŘADU CHOMUTOV, referát regionálního rozvoje, územního plánování a kultury, fasc. Obnova jezuitského areálu 1967-2002

ARCHIV STŘEDISKA KNIHOVNICKÝCH A KULTURNÍCH SLOŽEK CHOMUTOV

BINTEROVÁ, Z., *Obce chomutovského okresu : Historií k dnešku*. vyd. Chomutov : Okresní muzeum v Chomutově za přispění Okresního úřadu Chomutov, 2002

BINTEROVÁ, Z., *Zaniklé obce a města chomutovského regionu*. vyd. Chomutov : Zaniklé obce a města chomutovského regionu, o.p.s. se sídlem v Pernštejně, 2000

BINTEROVÁ, Z., *Zaniklé obce Chomutovska III : Pod vodami vodní nádrže Nechranice*. vyd. Chomutov : Okresní muzeum v Chomutově, 1995

BROŽOVSKÝ, K., *Chomutov: Historický průvodce a zajímavosti města*. vyd. Chomutov : Odbor školství a kultury městského národního výboru v Chomutově

ČORNEJOVÁ, I., *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*, Praha : Mladá Fronta, Edice Kolumbus, 1995, ISBN 80- 204 – 0471 – 6

Chomutov včera a dnes. Chomutov : Okresní muzeum v Chomutově, 1979

JANČÁK, M., *Zrušení jezuitského řádu v Chomutově*. Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska. 1974, ročník 5, s.51-52.

KOL. AUTORŮ, *Ilustrovaný encyklopedický slovník, I.díl A-I* .Praha : ACADEMIA, 1980, s.898

KULHÁNEK, J., PURNOCHOVÁ, J., HEJNA, Z., aj, *Chomutovsko slovem a obrazem*. vyd. Chomutov : Okresní úřad Chomutov, 1996

MILLER, F. R., *Moc a tajemství jezuitů*. vyd. Praha : Rybka Publishers, 2000. ISBN 80-86182-14-2

NOVOTNÝ, J., POLÁK, F., *Tajné dějiny jezuitů*, vyd. Adonai s.r.o., ISBN 80–86500–45–4

Pomocný materiál knihovny oblastního muzea v Chomutově, *Církevní osoby Chomutovska*, vyd. Chomutov : Okresní muzeum v Chomutově, 2004

RAK, P., *Chomutov 1252-2002*, vyd. Chomutov : Město Chomutov 2002, ISBN 80-860667-63-7

Řeholní život v Českých zemích, vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997
ISBN 80-7192-222-6

SEIFERT, S., *Komotauer im Strom der Zeit*, Ingolstadt : Verlag Komotauer Zeitung, 1977

SOUKUPOVÁ, L., *Učitelé a duchovní chomutovské jezuitské koleje a gymnásia v letech 1654 – 1773 (1780)*. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska. Památky, příroda, život. 1996, roč. 28, č. 4. 116 – 121 ISSN 0231 – 5076

SOUKUPOVÁ, L., *Učitelé a duchovní chomutovské jezuitské koleje a gymnásia v letech 1701 – 1780*. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska. Památky, příroda, život. 1996, roč. 28, č. 4. s. 23 - 28. ISSN 0231 – 5076

TONDI, A., *Jesuité*. vyd. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1954

VALEŠ, V., *Historie jezuitského areálu v Chomutově*, vyd. Chomutov : Středisko knihovnických a kulturních služeb v Chomutově za přispění Okresního úřadu Chomutov, 2002

ZLÁMALOVÁ, M., *Chomutovští jezuité*. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska. Památky, příroda, život. 1993, roč. 25, č. 4. ISSN 0231 – 5076

ABSTRAKT

DLOUHÁ, J. *Jezuité v dějinách Chomutovska*. České Budějovice, 2006. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin. Vedoucí práce : doc.ThLic. Martin Weis, Th.D.

Diplomová práce na téma „Jezuité v dějinách Chomutovska“ se zaměřuje především na čtyři následující oblasti: historie jezuitů, působení jezuitů na Chomutovsku, osoba Jiřího Popela z Lobkovic, a objekty vybudované jezuitů v chomutovském okrese. Časově tato práce spadá do období od druhé poloviny 16. století do současnosti.

Nejprve je probírána historie jezuitů obecně – založení, vznik, vývoj. Poté zmapováno působení Tovaryšstva Ježíšova na území České republiky a stěžejní téma, čímž je historie jezuitů na Chomutovsku. Dokreslující téma tvoří postava Jiřího Popela z Lobkovic, jeho vzestup a pád, vzpoura a krvavý soud. Nahlédneme zde také do života významných učitelů, žáků a církevních osob. Seznámíme se s objekty vybudovanými jezuitů, jež dodnes tvoří dominantu města. S čímž souvisí poslední část – obnova jezuitského areálu.

ABSTRACT

DLOUHÁ, J. Jesuits' Position in the History of Chomutov. České Budějovice, 2006. Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. The Faculty of Theology. Department of Church History. Consultant: doc. ThLic. Martin Weis, Th.D.

This thesis focuses mainly on following topics: The history of Jesuits; their activities in Chomutov region; Jiří Popel from Lobkovice; buildings made by Jesuits in Chomutov region. This thesis covers the period from the second half of the 16th century till the present times.

The first part of the thesis deals with Jesuits in general – their foundation and development. Next part elaborates activities of the Society of Jesus in Czech countries and the main part concerns the history of Jesuits in Chomutov. As an additional illustrative topic the work analyses the personality of Jiří Popel from Lobkovice, his rise and fall, his revolt and cruel trial. This work also mentions lives of significant teachers, students and Church authorities, and describes the architectonic dominants of Chomutov built by Jesuits in the course of time. The last part speaks about the renewal of Jesuit area in the town.